

Vojislav VASIĆ, Saša MARINKOVIĆ i Ondrej VIZI^{*)}

PTICE

DURMITORA I KANJONA TARE

(AVES)

IZVOD – Na osnovu ornitoloških istraživanja, koja su započeta krajem 19. veka, a relativno kontinuirano se vrše poslednjih deset godina, sastavljen je popis od 163 vrsta ptica i dat je pregled osnovnih karakteristika ornitofaune Durmitora. Utvrđene su i promene koje su se odigrale u fauni ptica Durmitora, pre svega pod uticajem čovekove delatnosti. Analiziran je sastav ornitofaune kroz vertikalnu zonalnost i biomsku pripadnost staništa.

ABSTRACT -- *Vasić, V.*, Natural History Museum, Belgrade, Njegoševa 51; *Marinković, S.*, Institute for biological research "Siniša Stanković", Belgrade, 29. novembra 142; *Vizi, O.*, Republic Institution for the protection of the nature and the Museum of Natural History, Titograd, POBOX 2. THE FAUNA OF DURMITOR, 3: *BIRDS (Aves)*, *Fauna review of Durmitor and Tara Canyon*, - Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Posebna izdanja knj. 23, Odeljenje prirodnih nauka, knj. 14. Titograd, 1990.

On the base of ornithological studies which started as early as at the end of 19. century, but being performed continuously last ten years, 163 bird species are listed with a review of the main avifaunistic characteristics. Long term changes in the composition of the avifauna are stated, effected principally by man. Differences in the composition of the avifauna are analysed and compared through vertical zones and habitat types i. e. biomes.

Aves, Durmitor, Yugoslavia

S A D R Ź A J

1. UVOD
2. MATERIJAL I METODE
 - 2.1. Pregled istraživanja
 - 2.2. Proučenost ptica Durmitora
 - 2.3. Klasifikacija i nomenklatura
 - 2.4. Ornitofaunističke grupacije

^{*)} Dr Vojislav Vasić, nauč. saradnik, Prirodnjački muzej, Beograd, Njegoševa 51; mr Saša Marinković, asistent, Institut za biološka istraživanja "Siniša Stanković", Beograd, 29. novembra 142; Ondrej Vizi, savetnik, Republički zavod za zaštitu prirode i Prirodnjački muzej, Titograd, pošt. sanduče 2.

3. SPISAK LOKALITETA
 4. PREGLED UTVRĐENIHA TAKSONA
 5. RAZMATRANJE REZULTATA
 - 5.1. Biogeografska analiza
 - 5.2. Karakteristike bioma
 - 5.3. Dinamika vertikalne zonalnosti
 6. SPISAK UTVRĐENIH TAKSONA
 7. ZAKLJUČCI
 8. LITERATURA
- S u m m a r y

1. UVOD

Ornitološka istraživanja Durmitora vrše se poslednjih petnaestak godina s ciljem da se ovo toliko kompleksno područje prouči faunistički, biogeografski i ekološki. Činjenica da se radi o Nacionalnom parku, posebnu važnost daje podacima od interesa za zaštitu pojedinačnih vrsta ptica i njihove ekološke okvire.

Autori su područje Durmitora shvatili u širem prirodnom i funkcionalno-ekološkom smislu, koji se ne poklapa sa administrativnim granicama Nacionalnog parka "Durmitor", već obuhvata praktično cele Drobnojake uključujući čitavu površ Jezera, severozapadne delove Sinjavine i Šarance. U okviru takvog shvatanja područja moguće je praćenje izvesnih ornitofaunističkih gradijenata (pre svega visinskih), kao i fenološku dinamiku oličenu u lokalnim pokretima delova populacija ptica Durmitora.

Tri autora su proučavala ptice Durmitora nezavisno i iz različitih motiva, bez unapred definisanog programa zajedničkog rada. Naime, nije postojao poseban projekat proučavanja ptica Durmitora koje bi finansirala neka naučno-istraživačka kuća. Zato se ovaj rad, i pored obimnosti sakupljenih podataka, može smatrati tek kao pregled dosadašnjih rezultata, a ne kao dovršena studija o fauni ptica Durmitora. Inicijativa za pisanje ovog rada došla je od Redakcionog odbora "Faune Durmitora", u licu dr G. NONVEILLERA.

Autori se najsrdačnije zahvaljuju za pomoć i pogodnosti koje je jedan od njih uživao pri terenskom radu, blagodareći razumevanju Uprave Nacionalnog parka "Durmitor", pre svih direktora Mila STIJEPOVIĆA, a zatim i Organizacionog odbora istraživačkog projekta "Proučavanje faune Durmitora". Druga dvojica autora istraživala su ptice Durmitora u okviru zadataka svojih matičnih institucija. Pri radu po šumama i gorama Durmitora dragoceno je bilo prisustvo, savet i pouzdana pomoć lovočuvara Tomaša KASALICE.

2. MATERIJAL I METODE

Za ovaj pregled faune ptica upotrebljena je sva raspoloživa građa sakupljena različitim metodama i pod raznovrsnim okolnostima, od slučajno zabeleženih posmatranja i svedočenja lokalnog stanovništva, do rezultata rafiniranih metoda uzorkovanja podataka tzv. minimalnim, odnosno ograničenim transektom (*cf.* MATVEJEV 1988). Naravno, korišćeni su i podaci iz publikovanih ornitoloških radova, izveštaja,

sve do uzgrednih primedbi o pticama u entomološkim amaterskim člancima. Jedan broj podataka dobili smo od kolega ornitologa S. MATVEJEVA, B. GJETVAJA i J. PURGERA, koji su nam ih ljubazno ustupili za publikovanje, a takode i od odličnih poznavalaca ptica, G. DŽUKIĆA, V. STEVANOVIĆA, BRANKE BOŽIČIĆ-LOTHROP, A. ČETKOVIĆA i D. PAVIĆEVIĆA. Ovako heterogena građa kritički je filtrirana i iz nje je odabran samo pouzdan materijal.

2. 1. PREGLED ISTRAŽIVANJA

U starijoj literaturi ima relativno malo građe o pticama Durmitora (VIZI i VASIĆ 1980). Prvi ornitolog koji se popeo na Durmitor bio je Ljudevit FIRER (1884, REISER & FÜHRER, 1896). On je u avgustu 1890. od Šavnika uz Komarnicu izašao na Durmitor kroz Dobri do, pa je po Begovim brdima lovio divokoze. Odatle se preko Jezerske površi spustio u Taru i dalje za Kolašin. Sa tog putovanja je ostavio malo i nepreciznih podataka bez datuma, od kojih je neke objavio u članku u kome obrađuje rezultate svoga rada iz 1893. i 1894. godine u drugim delovima Crne Gore (FIRER, 1894), što je navelo neke autore da pogrešno datuju njegove durmitorske podatke. Ponovo se FIRER popeo na Durmitor početkom jula 1895., zajedno sa velikim Otmarom RAJZEROM i šumarom Alojzom WUTTEOM, ovoga puta sa Sinjavine preko Jezera. Prešli su preko Savinog kuka u Škrke, pa niz Skakala, preko Nedajna, do Nikovića, a odatle preko granice u Bosnu i Hercegovinu. Sledeće, 1896. godine, FIRER u julu još jednom izlazi na Jezera da bi za Zemaljski muzej u Sarajevu prikupio još neke vrste koje nije uspeo da ulovi u prethodnim ekspedicijama. Sa tih putovanja ima dosta dokaznog materijala u Muzeju u Sarajevu, koji za ovu priliku nije detaljno pregledan.

I pored svoje zanimljivosti, Durmitor dugo godina ostaje izvan pažnje ili dostupnosti ornitologa. Tek avgusta 1954. dr S. D. MATVEJEV u okviru svojih biogeografskih istraživanja, kratko pručava ptice Durmitora, a rezultate samo delimično i zbirno objavljuje u okviru svojih monografija (MATVEJEV i VASIĆ, 1973; MATVEJEV, 1976).

Durmitor zatim otkrivaju i amateri, kao što je Švajcarac Robert HAINARD (1957), koji u prolazu pravi nekoliko zanimljivih opažanja. Dva Francuza, braća TERRASSE (1961), na proputovanju kroz Jugoslaviju prelaze preko Durmitora, a jedan od njih, Mišel, još se jednom vraća 1967, sa Bernardom TOUILLARDOM.

Jedna mešovita zoološko-botanička ekspedicija, u sastavu G. DŽUKIĆ (Beograd), N. TVRTKOVIĆ (Zagreb), M. MILENKOVIĆ, V. STEVANOVIĆ i V. VASIĆ (svi iz Beograda), preduzela je orijentaciona istraživanja Durmitora, Jezera i Drob-njaka u julu 1981., a V. VASIĆ je potom izveo još nekoliko ekskurzija u maju, junu i julu 1974, 1975, 1981. i 1983. proučavajući prvenstveno Jezera. Rezultati su delimično obrađeni u dva članka i doktorskoj disertaciji (VASIĆ, 1977, 1980, 1984).

Durmitor i kanjon Tare po službenoj dužnosti privukli su pažnju i Republičkog zavoda za zaštitu prirode Crne Gore, koji je angažovao dr Božidara PEKIĆA iz Beograda da valorizuje značaj kanjona Tare za očuvanje retkih ptica. PEKIĆ (1972) je dao spiskove karakterističnih vrsta ptica, na žalost bez konkretnih podataka. U

toku poslednjih desetak godina O. VIZI je u okviru praćenja stanja ornitofaune Tare, više puta vršio ornitološka istraživanja, a deo rezultata uvrstio je u izveštaj o radu na projektu "Fauna ptica Crne Gore" (VIZI, 1986).

Ornitološka grupa Društva mladih istraživača "Josif Pančić" sa beogradskog Prirodno-matematičkog fakulteta izvela je jula 1979. godine akciju sa ciljem obuke i istraživanja, a pod nadzorom asistenata V. JOVANOVIĆA, A. STEVANOVIĆA i I. HAMA. Izveštaj sa te akcije (MANDIĆ *et al.*, 1979, 1980) delimično je publikovan. Iz te grupe je i autor ovog pregleda, Saša MARINKOVIĆ koji je nastavio sa radom u različitim sezonama u toku 1981, 1984. i 1987., provevši ukupno 88 terenskih dana na Durmitoru. Deo njegovih rezultata koje je prikupio sa R. MANDIĆEM sabran je u internom izveštaju Nacionalnom parku Durmitor (MARINKOVIĆ i MANDIĆ, 1987).

2. 2. PROUČENOST PTICA DURMITORA

Prikupljena građa o pticama Durmitora je vrlo obimna. Samo autori ovog pregleda proveli su na terenu ukupno više od 130 dana u svim sezonama, ali daleko najveći broj podataka potiče iz jula, koji je najpogodniji za proučavanje većine zavičajnih gnezdarica, a s druge strane je meteorološki najpouzdaniji mesec za kretanje po često surovim vletima Durmitora.

Pa ipak, i pored više hiljada podataka o pticama, izvesni delovi ove ogromne planine ostali su netaknuti, na niz vrhova nije stupila noga ornitologa, neki zabačeni krajevi ostali su neupoznati. Zbog snega i nepogoda proučenost ornitofaune u kasnojesešnjim, zimskim i ranoprolećnim mesecima nije ravnomerna. O gneždenju pojedinih vrsta raspoložemo samo indicijama, a ni status nekih vrsta nije još sasvim izvestan.

Uz sve to, na Durmitoru su do sada nađene 163 vrste ptica, što je impozantan broj ako se uporedi sa 108 vrsta Nacionalnog parka "Sutjeska" (RUCNER i OBRA-TIL, 1973), 88 vrsta sa planine Vranice (OBRATIL, 1983), 121 vrstom na planinskom kompleksu Tara (VASIĆ, 1975), 81 vrstom triglavskog Nacionalnog parka i susednih područja (MATVEJEV, 1983), pa čak i sa 145 vrsta čitavog severozapadnog dela Slovenije koji uključuje cele Karavanke i veliki deo Julijskih Alpa (GREGORI, 1977) i sa istim tolikim brojem na Kopaoniku (MATVEJEV, 1955). Ni Vitoša u Bugarskoj nema više od 135 vrsta ptica (DONČEV, 1961), a na planinama oboda cele Skopske kotline 111 vrsta (DIMOVSKI, 1968).

2. 3. KLASIFIKACIJA I NOMENKLATURA

Klasifikacija i nomenklatura redova, porodica, podporodica i vrsta u skladu je sa VOOUSOM (1980), prema kome su i kodirane vrste. Jedini izuzetak je kod samostalnih vrsta *Dendrocopos lillfordi* (Sharp & Dresser, 1871), gde smo prihvatili mišljenje MATVEJEVA (1976). VOUSOV sistem je međunarodno prihvaćen i po njemu se obrađuju kapitalni tomovi faune ptica Zapadnog Palearktika (CRAMP & SIMGNS, 1977-85, CRAMP, 1988).

Za svaku vrstu je dat naziv podvrste ili druge subspecijske odlike (hibridne populacije, grupe populacija, po MATVEJEVU (1986) i MATVEJEVU i VASIĆU

(1973). U nekim slučajevima, kada se Durmitor nalazi na teritoriji prelaza i introgradacije različitih populacija, odnosno kada se radi o različitim shvatanjima podvrsta, dato je više mogućih naziva kategorija nižih od vrste. Pri tome smo konsultovali radove MATVEJEVA (1986), MATVEJEVA i VASIĆA (1973), VAURIEA (1959, 1965), HOWARDA i MOOREA (1980) i HARTERTA (1910–1922). Time smo želeli da omogućimo taksonomsko–biogeografske komparacije sa drugim ornitofaunama.

Smatrali smo korisnim da damo i raznovrsnu naučnu i stručnu (narodnu) srpskohrvatsku, nemačku i francusku sinonimiku (u izvornom obliku) onako kako se pojavljuje u izvorima o pticama Durmitora, isključivo za one vrste (podvrste) za koje je ona postojala, jer se u tim izvorima često ne daju naučni nazivi, ili su oni davno izašli iz upotrebe.

2. 4. ORNITOFAUNISTIČKE GRUPACIJE

Ornitofauna Durmitora, kanjona Tare i susednih područja, u ovom pregledu je analizirana i u vezi sa tipovima staništa, odnosno predela u kojima se pojavljuju manje ili više karakteristične ornitofaunističke grupacije. To je bio izuzetno težak zadatak, s obzirom na heterogenost i nekoordiniranost prikupljanja podataka različitih autora. Sve do pojave karte bioma (MATVEJEV i PUNCER, 1989) zapravo i nije bilo pogodne tipologije staništa koja bi se mogla primeniti na ornitofaunističku analizu Durmitora. Međutim, pod uticajem ranijeg dela MATVEJEVA (1950) neki pokušaji su već vršeni. Tako su MANDIĆ et al. (1980) grupisali vrste ptica Durmitora na pet "tipova ornitofaune": "tip ornitofaune visokoplaninskih kamenjara, stena i litica; tip ornitofaune visokoplaninskih jezera; tip ornitofaune visokoplaninskih pašnjaka; tip ornitofaune visokoplaninskih proplanaka i tip ornitofaune visokoplaninskih četinarskih šuma". PEKIĆ (1972) pomalo nespretno razdvaja tri ornitofaunističke grupacije: "karakteristične vrste ptica iz visokoplaninskih šuma Durmitora i Bjelasice sa padina koje uokviruju kanjon reke Tare"; "ptice u biotopu lišćarsko–četinarskih šuma sa obronaka kanjona reke Tare" i "ornitofauna brdsko–planinskih šuma duž kanjona reke Tare i ptice delimično obradljive potoline toga područja". VASIĆ (1984) razlikuje karakteristične vrste sedam zona vezanih za durmitorska jezera: "zonu otvorene vode, zonu flotantne vegetacije, zonu emerzne vegetacije, zonu rit-skih i močvarnih livada, zonu suvljih šuma, zonu obala jezera i zonu suvljih livada". Ovako detaljna raščlanjivanja međutim treba da budu predmet posebne studije, koja prelazi okvire jednog pregleda faune. Zato smo se opredelili da grupišemo ptice gnezdarice u skladu sa podelom na tipove predela, odnosno držeći se manje više bioma MATVEJEVA i PUNCERA (1989). Pri tome smo vodili računa i o specifičnostima Durmitora, a takode i o tipologiji vegetacije koju je dao u vidu ekosistema LAKUŠIĆ (1984).

Posebno, a u vezi sa podelom na ornitofaunističke grupacije, pokušali smo da analiziramo vertikalni gradijent i sezonske promene u njemu.

Drugi sinekološko–populacioni podaci nisu posebno analizirani prvenstveno zbog različitih metoda uzorkovanja. Izuzetno su podaci o abundanciji i frekvenciji dati za poneku vrstu koju navodi PEKIĆ (1972) iz jedinog razloga što su to bili jedini podaci koji dokumentuju njegove nalaze.

U zaključnim razmatranjima dat je osvrt na dugogodišnje promene u sastavu ornitofaune Durmitora i susednih područja, sa ciljem da se istakne negativni uticaj čovekovog delovanja direktno na ornitofaunu i indirektno preko degradacije ekosistema.

3. SPISAK LOKALITETA

Ališnica, 1930 -2050 m CN47	Komarnica (Gnojnik) 1000 - 1300 m CN46	Sušica (kanjon), 800 - 1400 m CN38
Aluge, 1000 m CN57	Komarnica, (kanjon)	Splavište, 630 m CN67
Bare (Nadgora), 1530 m CN48	Kovačev panj, 1470 m CN48	Stožine, 1900 m CN47
Barno jezero, 1489 m CN47-48	Kovačka dolina, 1458 m CN48	Šaranci (planine). CN66-67
Bavan (Boljske grede), 2020 m CN47	Krivača (Komarnica), 980 m CN46	Šareni pasovi, 2200 m CN37
Bistrica (kanjon Tare), 740 m CN76	Kučajevica, 1350 m CN57	Šarigora, 1600 m CN57
Bobotov kuk, 2523 m CN47	Kutnja Njiva, 1200 m CN36	Ševarića lokva, 1420 m CN47
Bolje (Boljske grede), 2091 m, CN37	Ledena pećina, 2160 m CN47	Škrško jezero, 1730 m CN37
Bosača, 1561 m CN48	Ljutica (kanjon Tare), 630 m CN67	Škrčko ždrelo, 2114 m CN377
Bukovica Donja, 1200 - 1300 m CN56	Marića bara, 1390 m CN47	Štit, 2236 m CN37
Crepulj poljana, 1700 m CN47	Meded, 2280 m CN47	Tara (kanjon), 660 - 1400 m CN58,7
Crno jezero, 1459 - 1530 m CN48	Mededi do, 1900 m CN37	Tepca, 550 - 1070 m CN48
Crna Gora, 1520 m CN48	Mlinski potok, 1420 - 1490 m CN47-48	Todorov do, 1840 m CN37
Crna Poda, 935 m CN76	Modro jezero, 1625 m CN47	Tokovi, 1400 m CN37
Crvena greda, 1800 m CN48	Mokro, 1000 m CN45	Trogrla pećina (Berkovo brdo), 1500 m
Dobri do, 1600 - 1670 m CN48	Motički gaj, 1496 m CN47	Trsa, 1480 m CN38 CN36
Dobrilovina, (kanjon Tare) 680 - 1200 m CN66	Nedajno, 1439 m CN38	Valovito jezero, 1695 m CN47
Donja Polja, (kanjon Tare) 775 m CN75	Nevidio, 800 - 1000 m CN36, CN46	Velika Kalica, 1950 m CN47
Dragišnjica, (Komarnica) 1512 m CN37	Ninkovića kuće, 1400 m CN58	Veliki Štuoc, 2100 m CN48
Drobnjačka površ, CN46	Njegovude, 1315 m CN57	Velika poljana, 1480 m CN48
Duške police, 1930 - 2000 m CN37	Pašine vode, 1500 m CN47	Vjetrena brda, 2231 m CN47
Đurđevića Tara, 800 m CN67	Pirlitor, 1200 - 1300 m CN58	Virak, 1480 - 1550 m CN47
Gojakovići, (kanjon Tare), 752 m CN76	Piva (reka), CN 29	Vražje jezero, 1477 m CN47
Gornja Bukovica, 1350 m CN47	Poljana (Komarnica), 1280 m CN37, CN46	Zabojsko jezero, 1600 m CN76
Goveda jezera, 1540 m CN 48	Prutaš, 2393 m CN37	Zeleni Vir, 2028 m CN47
Jama Golubišnica (selo Duži), CN36	Ražana glavica, 1840 m CN48	Zminičko jezero, 1285 m CN57
Jablan bara, 1791 - 1844 m CN48	Riblje jezero, 1400 m CN57	Zminje jezero, 1500 m CN48
Jejevica (Pašine vode), 1567 m CN47	Pošćenska jezera (šavnička), 1000 m CN45-6	Zupci (Bobotov kuk), 1400 m CN47
Jezero Boban, 1673 m CN37	Pošćansko jezero (Žabljak), 1500 m CN47	Žabljak, 1495 m CN48
Jezerska površ, 1300 - 1600 m CN47-48,57	Sedlo, 2227 m CN47	Žabljačka reka, 1470 m CN47-48
Klješine, 1440 - 1510 m CN37	Skavavica (Komarnica), 1000 m CN46	

4. PREGLED UTVRĐENIH VRSTA

4. 1. PODICIPEDIFORMES

4. 1. 1. PODICIPEDIDAE

1. *Tachybaptus ruficollis ruficollis* (P a l l a s, 1764) (Sl.1.) 00007

– Mali gnjurac, rončić, norčić, mali rončić, mala pondurka

Redovna gnezdarica većih jezera sa emerznom vegetacijom. Povremeno se gnezdi i na zabarenim potocima u blizini jezera sa nerazvijenim pojasom emerzne vegetacije. Gnezda po pravilu gradi u emerznoj vegetaciji, ređe u granju palom u vodu ili na plitko potopljenim deblima i daskama. Gnežđenje počinje obično u drugoj polovini maja, ali se jaja nalaze sve do pred kraj jula, što je posledica ponovljenih legala, bilo da prvo leglo propadne ili bude uspešno izvedeno. Visoki prolećni vodostaji (maj–juni) redovno potope jedan deo prvih legala (pojedinih godina na nekim jezerima i do 50 procenata). Broj jaja u leglu 4–7 (prosečno 5,6 na 35 pregledanih gnezda). Najbrojniji su na Zminičkom jezeru, gde su 12. 07. 1987. nađena čak 23 gnezda, od čega je 10 bilo u tom trenutku aktivno, pa se broj porodica procenjuje na oko 14. Na žabljačkom Pošćenskom jezeru gnezdi se do 10 porodica. Na Ribljem jezeru je 14. 07. 1974. bilo nekoliko parova bez mladunaca, a 21. 07. 1975. jedna porodica sa 6 mladunaca (cf. VASIĆ, 1978). Na Vražjem jezeru se redovno viđa poneki par, ali gnežđenje nije dokazano, mada uslovi postoje. Na šavničkim Pošćenskim jezerima se takode gnezdi do desetak parova – 18. 07. 1987. je izbrojano 16 odraslih ptica. Na Crnom jezeru je viđen samo jedan primerak 14. 07. 1983., čije se gnezdo nalazi na Žabljačkoj reci, gde je 12. 07. 1987. nađeno 6 jaja. Sa pojavom prvog leda na jezerima nestaju sa Durmitora, a pojavljuju se ponovo u proleće, u aprilu. Zanimljivo je da pre 1967. (TERRASSE & TOUILLARD, 1967) nema pomena o ovoj vrsti, pa se može pretpostaviti da se radi o relativno novijoj pojavi, vezanoj za proces zarašćivanja jezera, što je omogućilo stabilizaciju kompaktne populacije od oko 40 reproduktivnih porodica.

2. *Podiceps nigricollis nigricollis* C. L. B r e h m, 1831 00120

Nova gnezdarica većih jezera sa emerznom vegetacijom. Prvi put su 1 odrasli i 1 mladi primerak nađeni 13. 07. 1981. na Vražjem jezeru, gde je i 04. 08. 1981. viđen 1 odrasli sa 3 mlada, a istog dana na žabljačkom Pošćenskom jezeru još jedan mladi primerak. Kasnije, 10. 08. 1981. na Crnom jezeru već je viđena porodica sa 9 mladunaca. Na Valovitom jezeru 19. 07. 1984. otkrivena je porodica sa 6 mladunaca. Na Vražjem jezeru ponovo je nađena porodica 22. 07. 1984. i to 1 odrasli sa 3 mladunaca, a 12. 07. 1987. na žabljačkom Pošćenskom jezeru bio je samo jedan odrasli primerak. Očigledno je da se radi o relativno malom broju gnezdećih porodica, koje kao da još traže najpovoljnije uslove obilazeći različita jezera. Pre no što se jezera zamrznu, napušta Durmitor, da bi se ponovo pojavio u proleće. Inače, radi se o vrsti za koju su karakteristične velike fluktuacije populacija i koja se poslednjih desetak godina nalazi u visokoj ekspanziji.

4. 2. CICONIIFORMES

4. 2. 1. ARDEIDAE

3. ***Ixobrychus minutus minutus*** (L i n n a e u s, 1766) 00980
 – čapljica, mali gak

Moguća gnezdarica. Jedan mladunac, verovatno tek što se osamostalio, uhvaćen je kod Žabljaka 02. 06. 1983. i nalazi se u zbirci Nacionalnog parka "Durmitor" (VIZI, 1986). Verovatnije je da se izlegao negde u zabarenim delovima Jezerske površi nego da je doleteo izdaleka.

4. ***Ardea cinerea cinerea*** (L i n n a e u s, 1758) 01220
 – Siva čaplja

Neredovni posetilac jezera i potoka od maja do avgusta. Najčešće se viđa na Ribljem jezeru (u kome verovatno najlakše dolazi do hrane). Viđa se pojedinačno ili u manjim jatima od oko 6 primeraka. Moguće je da se Durmitor nalazi u radijusu neke gnezdilišne kolonije ili je reč samo o disperziji posle gneždenja.

4. 3. ANSERIFORMES

4. 3. 1. ANATIDAE

5. ***Anas crecca crecca*** (L i n n a e u s, 1758) 01840
 – Patka krža, čkruga (Krickente)

Neredovni posetilac. FÜHRER je našao ovu vrstu 27. 07. 1896. na Crnom jezeru (REISER & FÜHRER, 1896). Posle toga nikad više nije videna.

6. ***Anas platyrhynchos platyrhynchos*** (L i n n a e u s, 1758) 01860
Anas boscas L.
 – Divlja patka – gluvara, velika patka (Stockente)

Redovna gnezdarica zabarenih delova Jezerske površi u blizini Pošćenskog, Crnog, Vražjeg, Ribljeg i Zminičkog, kao i Govedeg i Valovitog jezera, na koje (obično u julu) ženke dovode mladunce. Na žabljačkom Pošćenskom jezeru jednom su čak videne tri porodice, svaka sa po 6 pačića (19. 07. 1984). Na Zminičkom jezeru je obično jedna, a ponekad i dve porodice (04. 07. 1983) sa po 8 i 9 pačića. Na Ribljem jezeru redovno boravi porodica sa 6–9 pačića. Na Crnom jezeru FÜHRER je 27. 07. 1896. našao dve porodice od kojih je jedna imala već poluodrasle, a druga tek izležene mladunce. Otada na Crnom jezeru nisu primećene porodice, što isto važi za Vražje, za koje isti autor navodi da se gnezdio poneki par (REISER & FÜHRER, 1896). Patka sa pačićima zabeležena je i 05. 07. 1984. na Govedem jezeru. Mužjaci se do sredine maja (17. 05. 1956.) zadržavaju na jezerima (Crno 1, Riblje 6, po HAINARDU 1957), a zatim kako izgleda, odlaze sa Durmitora. Jedna ženka bez mladunaca nadena je 11. 07. 1983. na Valovitom i 18. 07. 1987. na šavničkom Pošćenskom jezeru. Ženke čuvaju pačiće još i u avgustu (05. 08. 1981.), tako da bar deo njih na Durmitoru i mitari. Kada se jezera zamrznu, napuštaju Durmitor.

7. **Aythya ferina** (L i n n a e u s, 1758) 01980
 – Ridoglava plovka, glavoč
 Neredovni posetilac pojedinih jezera. Lutajući mužjaci (pošto napuste ženke) pojavljivali su se 14. 07. 1974. na Ribljem, 21. 07. 1975. na Zminičkom i 04. 07. 1983. na Vražjem jezeru.
8. **Aythya nyroca** (G ü l d e n s t ä d t, 1770) 02020
 – Patka crnka
 Mladi istraživači zabeležili su 10. 07. 1979. na Ribljem jezeru jedan par (MANDIĆ *et al.*, 1979, 1980). Ovaj podatak još nije potvrđen ni prethodnim ni kasnijim osmatranjima.
9. **Aythya fuligula** (L i n n a e u s, 1758) 02030
 – Čubasta patka, čubasta plovka, sibirka (Canard morillon)
 Redovna gnezdarica na većim jezerima sa gustim pojasom emerzne vegetacije. U proleće su okupljene u jata radi učvršćivanja i formiranja parova sve do maja (67 primeraka 21. 04. 1981. na poplavljenoj Ševarića lokvi), a zatim se postepeno raspoređuju po jezerima (21 primerak 16. 05. 1956. na jednom od jezera, po HAINARDU, 1957) i na kraju izdvajaju po parovima, s tim što je odnos polova neuravnotežen, često na štetu mužjaka (od tog 21 primerka, samo su 9 bili mužjaci). Kasnije se vidi više mužjaka, jer se ženke kriju na gnezdimama ili sa mladuncima, pa ipak je 19. 07. 1984. na Pošćenskom jezeru bilo 6 ženki i samo jedan mužjak, što je možda lažna slika s obzirom na eklipsu mužjaka. Mužjaci napuštaju ženke čim počne inkubacija i okupljaju se na pojedinim jezerima (17 mužjaka 12. 07. 1987. na malom žabljačkom Pošćenskom jezeru, na kome gotovo sigurno ne može da se prehrani 17 porodica sa po nekoliko pačića svaka – ukupno preko 100 ptica). O uspešnosti gnežđenja ima relativno malo podataka: na Ribljem jezeru 10. 07. 1979. registrovana je porodica sa 10 pačića, i na Zminičkom jezeru 04. 07. 1983. ženka sa 5 pačića. Gnezdilišna populacija se može proceniti na oko 15 do 30 reproduktivnih porodica (6–10 na Pošćenskom, 3–5 na Ribljem, 2–3 na Vražjem, 1–3 na Zminičkom, 1–2 na Crnom i još po neki par kraj Modrog i drugih jezera na Durmitoru). U vreme kada su mladunci poodrasli, 02. 08. 1959. TERRASSE i TERRASSE (1961) na jednom malom jezeru Jezerske površi nabrojali su čak 22 primerka. Zanimljivo je da REISER & FÜHRER (1896) nisu zabeležili nijednu od ovih pataka, pa je realna mogućnost da se radi o relativno novijem fenomenu, što je već zabeleženo za ovu ekspanzivnu vrstu (*cf.* VASIĆ, 1978). Prvi koji je na Durmitoru zabeležio ovu vrstu bio je HAINARD (1957), 16. 05. 1956. Ova pojava može se dovesti i u vezu sa progresivnim zaraščivanjem i zabarivanjem jezera. Kada se jezera zamrznu, patke ih napuštaju do proleća.
10. **Bucephala clangula clangula** (L i n n a e u s, 1758) 02180
 Clangula glaucion (L.)
 – Glavata plovka (Schellente)
 Nekadašnja gnezdarica većih jezera okruženih šumom. FÜHRER ih je prvi

otkrio 06. 07. 1895. na Ribljem jezeru. Bio je to par u svadbenoj odeći, ali bez mladunaca. FÜHRERA, koji je bezuspešno pokušavao da ih ulovi, patke su šetale sa Ribljeg na Vražje jezero i natrag. Iduće godine, 26. 07. 1896. na Crnom jezeru, našao je u većem broju ove ptice, od kojih je ulovio dve odrasle i 7 mladih. Na Riblje i Vražje jezero otišao je ponovo 28. 07. 1896. i tamo na svoju radost našao dva para sa brojnim mladuncima (ukupno 20 ptica) od kojih je tri ubio (REISER & FÜHRER, 1896). Šezdeset godina posle ovog masakra, 16. 05. 1956. HAINARD (1957) je stigao na Vražje jezero i našao samo jedan par koji izvodi svadbene igre i još jednog mužjaka čija je ženka možda bila već na jajima, a na Crnom jezeru 17. 05. 1956. je našao takođe dva para. Otada ih niko više nije video na Durmitoru. Može se pretpostaviti da je i izgrađivanje turističke staze oko Crnog jezera doprinelo nestajanju ove vrste (cf. VASIĆ, 1977).

4. 4. ACCIPITRIFORMES

4. 4. 1. ACCIPITRIDAE

11. **Pernis apivorus** (L i n n a e u s, 1758) 02310
- (Bondrée)

Verovatna gnezdarica zrelih bukovih i mešovutih bukovo-četinarskih šuma. Jedno gnezdo se najverovatnije nalazi pored Mlinskog potoka, jer se na potezu od Crnog do Zminjeg jezera redovno vida od maja do jula. Lovi i žabe na Crnom jezeru, što je posmatrano u julu 1981. HAINARD (1957) ga je nalazio u okolini Ribljeg jezera 16. 05. 1956., a viden je i na Barama 21. 07. 1984. Možda postoji i drugi gnezdeći par u kanjonu Tare, gde ga je vidao TERRASSE (TERRASSE & TERRASSE 1961, TERRASSE & TOUILLARD, 1967) 02. 08. 1959. i 16. 07. 1967. Selica je, dolazi u aprilu, a odlazi u avgustu.

12. **Gypactis barbatus aureus** (H a b l i z l, 1783) 02460
- Orao bradan (Bartgeier)

Krajem prošlog veka vidan je na prostoru između Pive, Tare i Sušice, konkretno u leto 1890, FÜHRER ga je video loveći divokoze na Begovim brdima (REISER & FÜHRER, 1896). U novije vreme nema podataka o njemu. Malo je osnovana pretpostavka da ga još ima na Durmitoru (cf. MANDIĆ *et al.*, 1980).

PEKIĆ (1972), pošto je dao spiskove ptica kanjona Tare, neodređeno sugerise da im "treba dodati ptice litica i kamenjara, među kojima bele kanje, ". Vrstu *Neophron percnopterus* (L i n n a e u s, 1758) samo na osnovu takve opaske, nismo mogli da unesemo u pregled faune ptica Durmitora, dok se ne bude raspolagalo sa više podataka.

13. **Gyps fulvus fulvus** (H a b l i z l, 1783) (Sl.2.) 02510
- Sip, suri strvinar, lješinar (Weissköpfiger Aasegier, Gänseger)

Redovni letnji posetilac planinskih pašnjaka i stena, nekadašnja gnezdarica (?) ili moguća današnja gnezdarica (?). Po FÜHRERU (FÜHRER, 1894; REISER & FÜHRER, 1896) na Crvenoj gredi bila je "kolonija njegovih gnezda..." krajem proš-

log veka. U novije vreme izgleda da se ne gnezdi, već samo redovno dolazi radi ishrane, obično od prve polovine maja (11. 05. 1981) do septembra. U jatima preovlađuju mladi i subadultni primerci (u Todorovom dolu 18. 07. 1987, na lešu juneta bilo je 6 juvenilnih, 2 subadultna i 3 adultna primerka). Najčešće se zadržavaju na južnim, prisojnim delovima Durmitora, na Boljskim gredama (gde jato obično noći), na Duškim policama, na Šarenim pasovima, Sedlu, Štitu, kod Stožine, a pojavljuju se i u kanjonu Sušice i Tare niže Tepaca. Na Jezerskoj površi se rede vidaju. Brojnost im varira u zavisnosti od izvora hrane i kreće se od 6 do 11 primeraka. Najviše je zabeleženo 18, na uginulim ovcama u Todorovom dolu septembra 1983, kada su dva primerka otrovana. Iako je najverovatnije da Durmitor danas predstavlja samo okupljalište radi ishrane, nije nemoguće da ova vrsta (ponovo?) bude gnezdarica, jer opšti uslovi postoje.

14. **Circaetus gallicus gallicus** (J. F. G m e l i n, 1788) 02560
- Oraz zmijar

Redovna gnezdarica šuma na kamenjarima i u kanjonima. U kanjonu Sušice gnežđenje je utvrđeno 1979. i 1981, a u kanjonu Komarnice, kod Boljskih greda viden je 18. 07. 1987. Redovno je nalazen i na Duškim policama. Na Škrčkom ždreću viden je 31. 07. 1981, što je i najkasniji datum pred seobu. TERRASSE i TOUILLARD (1967) videli su ga kod Crnog jezera 17. 07. 1967, što je jedini nalaz na severnim stranama Durmitora, uz podatak MANDIĆA *et al.* (1980) za "Tip ornitofaune visokoplaninskih četinarskih šuma" u julu 1979.

15. **Circus pygargus** (L i n n a e u s, 1758) 02630
Prolaznica. Jedan mužjak na seobi viden 21. 04. 1981. iznad Vražjeg jezera.

16. **Accipiter gentilis gentilis** (L i n n a e u s, 1758) 02670
Accipiter gentilis marginatus (P i l l e r & M i t t e r p a c h e r, 1783)
- Jastreb

Verovatna gnezdarica u zrelih šumama različitog tipa. Posmatran je kod Kovačevog panja 29. 03. 1981, više puta u kanjonu Tare, 24. 04. 1981. kod Crnog jezera, a J. PURGER (*in litt.*) ga je video 03. 07. 1989. kod Zminičkog jezera, 06. 07. 1989. kod hotela "Durmitor" i 07. 07. 1989. kod Barnog jezera. Mladunac je posmatran 03. 05 1979. kod sela Bosače. Verovatno da ostaje i preko zime.

17. **Accipiter nisus nisus** (L i n n a e u s, 1758) 02690
- Kobac (Epervier)

Verovatna gnezdarica u šumama različitog tipa. Viden je 08. 04. 1977. na putu Žabljak-Bukovica i 19. 04. 1981. kod sela Virak. U julu 1979. nađen je u kanjonu Sušice (MANDIĆ *et al.*, 1980), a TERRASSE i TERRASSE (1961) vidali su ga u kanjonu Tare 02. 08. 1959. PEKIĆ (1972) ga stavlja u karakteristične vrste visokoplaninskih šuma, i kao retku vrstu za lišćarsko-četinarske šume obronaka kanjona Tare. Sigurno je da ga ima i preko zime, bar u nižim delovima.

18. **Buteo buteo buteo** (L i n n a e u s, 1758) 02870
- Mišar obični (Buse, Butéo)

Redovna gnezdarica u zrelih šumama različitih tipova, od listopadnih u kanjonima, do četinarskih borealnog tipa. Nije nađen na visinama iznad 1600 m. Poletarac je zabeležen 18. 07. 1987. kod Poljana u kanjonu Komarnice.

19. **Aquila chrysaetos chrysaetos** (L i n n a e u s, 1758) (Sl.3.) 02960
- Suri orao, krstaš

Redovna gnezdarica stena u kanjonima. Jedan par se gnezdi u kanjonu Komarnice, a najmanje još po jedan par u kanjonu Tare i kod Klješćina. Poletarac je viđen 17. 07. 1987. u kanjonu Tare. Osim u kanjonima, viđa se i do najvećih visina Durmitora. CRIBB (1973) je 11. 07. 1972. kod Ledene pećine posmatrao sukob para ovih orlova sa sivim sokolom (*F. peregrinus*), što ukazuje na mogućnost gneždenja bar jedne od ovih dveju vrsta. MANDIĆ *et al.* (1979, 1980) navode za juli 1979. 4 primerka vrste *Aquila pomarina* - "orao", za "tip ornitofaune visokoplaninskih kamenjara, stena i litica", što je svakako posledica pogrešne identifikacije. Isto može da važi za podatak o *Aquila clanga*, koga, kao niskofrekventnu vrstu, navodi PEKIĆ (1972) za "lišćarsko-četinarske šume obronaka kanjona Tare".

4. 5. FALCONIFORMES

4. 5. 1. FALCONIDAE

20. **Falco naumanni** (F l e i s c h e r, 1818) 03030
- Belonokta vetruška

Letnji posetilac (?). Jedan mužjak je viđen 10. 07. 1979. između Bobotovog kuka i Ališnice (MANDIĆ *et al.*, 1979, 1980), a porodica, iz koje je mužjak sa sigurnošću identifikovan, nalazila se iznad Škrčkog jezera 01. 08. 1981. Nema jačih indicija o eventualnom gneždenju. Za ovu vrstu je karakteristično da posle gneždenja izlazi u planinu u lov na skakavce.

21. **Falco tinnunculus tinnunculus** (L i n n a e u s, 1758) 03040
- Obična vetruška

Redovna gnezdarica visokoplaninskih stena, stena u kanjonima i livada od dolina do Jezerske i Drobњаčke površi. Kod Ledene pećine, na visini od 2300 m. nađeno je gnezdo iz koga 22. 07. 1984. još nisu bili izleteli mladunci. Na livadama se leže u gnezdim a vrana i svraka, ne samo na drveću, već i na banderama. Lovi po svim delovima Durmitora, od podnožja do najviših vrhunaca. Verovatno da zimi napušta više zone.

22. **Falco vespertinus** L i n n a e u s, 1766 03070
- Siva vetruška, crvenonogi soko

Neredovni posetilac (?). Jedini par registrovao je HAINARD (1957) 16. 05. 1956. kod Vražjeg jezera. Verovatno se radi o poznoj seobi, što je i inače karakteristično za ovu vrstu.

23. **Falco subbuteo subbuteo** (L i n n a e u s, 1758) 03100
– Soko žurica, soko lastavičar

Redovna gnezdarica rubnih delova šuma različitog tipa. Gnezdi se najmanje desetak parova. Gnezda ne pravi, već koristi ona od sive vrane, kao na pr. u šumi belog bora na Šarigori. Mladunci su već leteli 13. 07. 1987. i porodica je brojala sedam ptica. Love na celom području, od kanjona do planinskih prevoja (do 2000 m), ali iznad njih se ne vidaju. Najčešće love *Odonata* na jezerima (ali i pliske). U avgustu napuštaju Durmitor. U proleće se pojavljuju krajem maja. Navod MANDIĆA *et al.* (1980) iz jula 1979. za "tip ornitofaune visokoplaninskih kamenjara, stena i litica, čini se pogrešnim.

24. **Falco peregrinus peregrinus** T u n s t a l l, 1771 03200
– Sivi soko

Redovna gnezdarica kanjona. Jedno gnezdo utvrđeno je u kanjonu Tare 19. 04. 1981. Vidan je i na Boljskim gredama 17. i 18. 07. 1987, na Sedlu 19. 07. 1984. i kod jezera Boban 06. 07. 1986. (G. DŽUKIĆ *in litt.*). TERRASSE i TOUIL-LARD (1967) posmatrali su ga 16. 07. 1967. kako tera jastreba u kanjonu Tare, a CRIBB (1973) 11. 07. 1972. kod Ledene pećine, kako tera surog orla. Lovi golubice u blizini naselja i hotela (juni 1990, LOTHROP *voce viva*).

4. 6. GALIIFORMES

4. 6. 1. TETRAONIDAE

25. **Bonasa bonasia rupestris** (C. L. B r e h m, 1831) 03260
Tetrao bonasia Linn.

– Šumska kokoš, lještarka, mala divlja kokoš, (Haselhuhn)

Redovna gnezdarica pretežno četinarskih šuma borealnog tipa, naročito u proređenim delovima. Nalažena je oko Jablan-bare, ispod Velikog Štuoca, u šumi Kovačev panj, Šaranskim šumama oko Zminičkog jezera i oko Mlinskog potoka. PEKIĆ (1972) navodi da je učestalost (frekvencija) nalaza ove vrste u "lišćarsko-četinarskim šumama obronaka kanjona Tare" 29 procenata.

26. **Tetrao tetrix tetrix** (L i n n a e u s, 1758) 03320
– Mali tetrijeb (Birkhuhn)

Nekadašnja gnezdarica. Po FÜHRERIJ (1894, REISER & FÜHRER, 1896) krajem prošlog veka živio je "u johovom i brezovom šipragu duž rijeka..." Komarnice i Tare, prema indirektnim informacijama, ali u koje za to vreme nema razloga sumnjati. Otada je ova vrsta nestala iz najvećeg dela areala u Jugoslaviji, pa tako i sa Durmitora. Od 1983. Nacionalni park "Durmitor" vrši pokušaje reintrodukcije na Tokovima iznad Tepaca.

27. **Tetrao urogallus urogallus** (L i n n a e u s, 1758) 03350
– Tetreb, veliki tetreb (Auerhuhn)

Redovna gnezdarica četinarskih šuma borealnog tipa. Nalažen je kod Crnog jezera, na Kučajevici, na Šarigori, kod Zminičkog i Zabojskog jezera i ispod Veli-

kog Štuoca. Često se nalazi izmet, perje ili još toplo udubljenje koje je ova ptica napravila u tlu. G. DŽUKIĆ (*in litt.*) je pesmu zabeležio još 31. 05. 1984. kod Zabojskog jezera.

4. 6. 2. PHASIANIDAE

28. *Allectoris graeca graeca* (M e i s n e r, 1804) 03570

Redovna gnezdarica kamenjara u kanjonima i prisojnim kamenitim stranama viših delova Durmitora. Pisma se čuje 27. 05. 1981. na Đurđevića Tari. Porodica sa mladuncima nađena je 22. 07. 1984. ispod Pirlitora. Leti je retka na Drobnjačkoj površi. Ostaje preko zime u nižim i zaklonjenijim delovima.

29. *Coturnix coturnix coturnix* (L i n n a e u s, 1758) 03700

Verovatna gnezdarica. Jedan primerak se javljao iz vlažnih livada kraj Ribljeg jezera 21. 07. 1975. Posle toga nalažena je samo avgusta 1989. kod Kutnje Njive (G. DŽUKIĆ *in litt.*). Za ovu vrstu su karakteristične velike fluktuacije u brojnosti, do kojih dolazi pod uticajem ekoloških faktora u zimovalištima i na seobi.

4. 7. GRUIFORMES

4. 7. 1. RALLIDAE

30. *Rallus aquaticus aquaticus* (L i n n a e u s, 1758) 04070

Verovatna gnezdarica. Jedini primerak viden je u emerznoj vegetaciji žabljačkog Pošćenskog jezera 04. 07. 1983.

31. *Crex crex* (L i n n a e u s, 1758) 04210

Crex pratensis B e c h s t.
- (Wiesenralle, Wachtelkönig)

Redovna gnezdarica. Oko Žabljaka je nalažen 06. 07. 1895. (REISER & FÜHRER, 1896), ali se tu više ne čuje. U novije vreme je registrovan još samo na šavničkim Pošćenskim jezerima, 18. 07. 1987. Ova vrsta naglo nestaje u većem delu areala.

32. *Gallinula chloropus chloropus* (L i n n a e u s, 1758) 04240

Redovna gnezdarica emerzne vegetacije većih jezera. Nalažena je na šavničkim Pošćenskim jezerima, na žabljačkom Pošćenskom jezeru, na Ribljem i Zminičkom jezeru. Mladunci su registrovani 06. 07. 1971. na šavničkom Pošćenskom jezeru. Na svakom jezeru gnezdi se 1-2 porodice. Kada se jezera zamrznu, napuštaju Durmitor.

33. *Fulica atra atra* (L i n n a e u s, 1758) 04290

Redovna gnezdarica emerzne vegetacije većih jezera. Nalažena je na šavničkim Pošćenskim jezerima, na žabljačkom Pošćenskom jezeru, na Ribljem i Vražjem jezeru, kao i na Zminičkom jezeru. Porodica sa mladuncima (4) registrovana je 15.

07. 1974. na žabljačkom Pošćenskom jezeru. Na svakom jezeru se gnezdi 1–2 para. Dana 05. 08. 1981. na Vražjem jezeru je nabrojano 13, a na Ribljem 10 primeraka. Kada se jezera zamrznu, napušta Durmitor.

4. 8. CHARADRIIFORMES

4. 8. 1. HAEMATOPODIDAE

34. **Haematopus ostralegus ostralegus** (L i n n a e u s, 1758) 04500
 Neredovni posetilac. Jato od 5 primeraka našao je B. GJETVAJ (*in litt.*) 03. 08. 1983. na Crnom jezeru kod ušća Mlinskog potoka.

4. 8. 2. CHARADRIIDAE

35. **Charadrius dubius curonicus** G m e l i n, 1789 04690
 – Zujavac, žalar, slepić
 Moguća gnezdarica jezera sa šljunčanim obalama. Jedan juvenilni primerak zabeležen je 10. 07. 1979. na Vražjem jezeru (MANDIĆ *et al.*, 1980).

4. 8. 3. SCOLOPACIDAE

4. 8. 3. 1. CALIDRIDINAE

36. **Calidris minuta** (L e i s l e r, 1812) 05010
 – (Zwergstrandläufer)

Neredovni posetilac. FÜHRER je našao ovu vrstu 28. 07. 1896. na Ribljem i Vražjem jezeru i uspeo da za Zemaljski muzej u Sarajevu prikupi mužjaka i ženku (REISER & FÜHRER, 1896).

4. 8. 3. 2. TRINGINAE

37. **Numenius arquata arquata** (L i n n a e u s, 1758) 05410
 Numenius arcuatus (L.)
 – (Grosse Brachschnepfe)

Neredovni posetilac. U večernjoj izmaglici 06. 07. 1895. blizu Ribljeg jezera, FÜHRER (REISER & FÜHRER, 1896) je čuo glas ove ptice, a njegov pratilac WUTTE, uspeo je da je zviždukom privuče na stotinak koračaji.

38. **Tringa totanus totanus** (L i n n a e u s, 1758) 05460

Letnji posetilac obala i vlažnih livada i jezera. Nalažen je samo u julu i to na Ribljem i Vražjem jezeru. Najveći broj zabeležen je 22. 07. 1984. na Ribljem jezeru – 21 ptica.

39. **Tringa nebularia** (G u n n e r u s, 1767) 05480

Neredovni posetilac. Jedini primerak nađen je 15. 07. 1974. na Vražjem jezeru (VASIĆ 1968).

40. **Tringa ochropus** (L i n n a e u s, 1758) 05530
 Totanus ochropus (L.)
 – (Punktierter Wasserläufer)
 Letnji posetilac močvarnih livada i jezera. REISER & FÜHRER (1896) beleže ga 06. 07. 1895. za "kisele" livade na površi Jezera. Kasnije, 04. 08. 1981. jato od 6 primeraka nađeno je na Marića bari (otoka), a 05. 08. 1981. 14 ptica na otoci Vražjeg jezera i 4 primerka na Ribljem jezeru.
41. **Tringa glareola** L i n n a e u s, 1758 05540
 Neredovni posetilac jezera. HAINARD (1957) je našao 4 primerka 1956. verovatno na Vražjem jezeru, gde je kasnije dva primerka zabeležio i J. PURGER (*in litt.*) 03. 07. 1989.
42. **Actites hypoleucos** (L i n n a e u s, 1758) 05560
 Actitis hypoleucos (L.)
 – (Flussuferläufer)
 Redovna gnezdarica reka i jezera. Teritorijalnost i odbrana legla zabeleženi su na Vražjem jezeru 21. 07. 1975. i 13. 07. 1987. Na Velikom Škrčkom jezeru nađena je 01. 08. 1981. porodica sa već odraslim mladuncima, a pojedinačni primerci, parovi i grupe do 6 primeraka viđaju se redovno u julu i avgustu na Ribljem, Vražjem, Crnom i Zmničkom jezeru. Na obalama Tare viđaju se od Donjih Polja do Splavišta od jula do novembra. Ispod Crnih Poda, na Tari 03. 08. 1987. registrovane su dve ptice sa teritorijalnim ponašanjem.
4. 8. 4. **LARIDAE**
43. **Larus ridibundus** L i n n a e u s, 1766 05820
 Letnji posetilac jezera. Pojavljuje se samo u julu i to na Ribljem i Vražjem jezeru. Obično su odrasli u letnjem perju i to najčešće u grupi od po 4 primerka. Najviše ih je zabeleženo 7 na Ribljem jezeru 10. 07. 1971. (VASIĆ 1978). Mladi (4 primerka) nađeni su samo jednom, 27. 07. 1984. na Ribljem jezeru.
44. **Larus argentatus** P o n t o p p i d a n, 1763 05920
 Neredovni posetilac jezera. Jedan mladi primerak viđen je 05. 08. 1981.
4. 8. 5. **STERNIDAE**
45. **Chlidonias hybridus hybridus** (P a l l a s, 1811) 06260
 Letnji posetilac jezera. Tri ptice, od kojih jedna u mladunačkom perju, viđene su 13. 07. 1981. na Vražjem, a istu takvu je posmatrao J. PURGER (*in litt.*) na oba jezera 03. i 04. 07. 1987.

46. **Chlidonias niger niger** (L i n n a e u s, 1758) 06270

Letnji posetilac jezera. Na Ribljem jezeru videna je jedna 21. 07. 1975. kao i na Vražjem 13. 07. 1981, dok su na Ribljem tog dana bile dve. Na ovom poslednjem jezeru 18. 07. 1984. zabeleženo je čak 12 odraslih ptica.

4. 9. COLUMBIFORMES

4. 9. 1. COLUMBIDAE

47. **Columba livia livia** J. F. G m e l i n, 1789 06650

Columba livia L.

- Golub strnaš, u Crnoj Gori divlji golub (Felsentaube)

Redovna gnezdarica pećina u stenama, kanjonima i u ponorima. Gnezdi se u kanjonima Tare, Sušice, Komarnice (Nevidio), u Boljskim gredama i u jami Golubišnici kod Duži, a svakako i u drugim odgovarajućim pećinama i potkapinama. S obzirom da u svim naseljenim mestima ima mnogo domaćih podivljalih golubova, nije jasno koliko su pećinska jata čista. Bar neka nisu, jer se "genetska polucija" vidi po nekom aberantnom peru. Kao i podivljali pitomi, a ponekad zajedno s njima, hrane se na čitavom području, izuzev najviših zona.

48. **Columba ocnas ocnas** (L i n n a e u s, 1758) 06680

- (Hohltaube)

Moguća gnezdarica zrelih šuma različitih tipova. Međutim, podataka je veoma malo. FÜHRER (REISER & FÜHRER, 1896) čuo ga je 1896. kod Žabljaka. Pesma ovog goluba čula se i 18. 04. 1981. u kanjonu Tare, a PEKIĆ (1972) međutim daje visoku učestalost ove vrste - 49 procenata za "lišćarsko-četinarske" i ocenu brojnosti (1-10) za "brdsko-planinske" šume kanjona Tare.

49. **Columba palumbus palumbus** (L i n n a e u s, 1758)

- Golub grivnjaš

06700

Redovna gnezdarica šuma različitog tipa od dolina do 1600 m. Vida se u kanjonima Tare i Komarnice, kao i na celoj Drobnyačkoj površi od marta do novembra. Gnezdo sa dva pileta nađeno je na smrči 29. 05. 1981. iznad sela Bosače. U avgustu se grupiše u manja jata do 8 ptica.

50. **Streptopelia decaocto decaocto** (F r i v a l d s z k y, 1838) 06840

Redovna gnezdarica naselja, uključujući i planinska. Preko cele godine ostaje na Žabljaku, na nadmorskoj visini od 1450 m, što je najviše gnezdište u Jugoslaviji i Evropi (c.f. CRAMP 1985). Sam Žabljak ova vrsta je kolonizovala relativno nedavno - posle 1975. godine.

51. **Streptopelia turtur turtur** (L i n n a e u s, 1758) 06870

Redovna gnezdarica proređenih listopadnih šuma u podgorju. PEKIĆ (1972) je navodi za dolinu Tare. Nađena je kod Dobrilovine 15. 07. 1984. G. DŽUKIĆ (*in litt.*) ju je zabeležio 15. 08. 1989. u Kutnjoj Njivi (oko 1200 m). Selica je.

4. 10. CUCULIFORMES

4. 10. 1. CUCULIDAE

52. **Cuculus canorus canorus** (L i n n a e u s, 1758) 07240
- Kukavica

Redovna "gnezdarica" šuma različitog tipa, od podgorja do visine od oko 1600 m. Nalažena je na celom području. Najranije je registrovana 18. 04 1981. u kanjonu Tare. Najkasnije je zabeležena 23. 07. 1980. kod Donjih Polja na Tari.

4. 11. STRIGIFORMES

4. 11. 1. STRIGIDAE

4. 11. 1. 1. BUBONINAE

53. **Otus scops scops** (L i n n a e u s, 1972) 07390

Redovna gnezdarica listopadnih i crnborovih šuma u kanjonima. TERRASSE i TOUILLARD (1967) našli su ga 17. 07. 1967. u kanjonu Tare, a za isto područje ga navodi i PEKIĆ (1972). U kanjonu Sušice registrovan je 03. 08. 1981.

54. **Bubo bubo bubo** (L i n n a e u s, 1758) 07440

Redovna gnezdarica u pećinama, a možda i u zrelim šumama različitog tipa. Po G. DŽUKIĆU (*in litt.*), gnezдила se jula 1961. u pećini Trogla ispod Berkovog brda. V. STEVANOVIĆ (*in litt.*), našao je izbljuvak 17. 07. 1984. na Sedlu. Mladi primerak, koji je nađen uginuo 26. 11. 1984. u kanjonu Tare, dospao je u zbirku Nacionalnog parka "Durmitor". Za "lišćarsko-četinarske" i "brdsko-planinske" šume kanjona Tare navodi je i PEKIĆ (1972).

55. **Athene noctua noctua** (S c o p o l i, 1769) 07570

Moguća gnezdarica kanjona. Jedini primerak nađen je pregažen 27. 11. 1981. na drumu u kanjonu Tare.

4. 11. 1. 2. STRIGINAE

56. **Asio otus otus** (L i n n a e u s, 1758) 07670

Moguća gnezdarica kanjona. Jedan primerak nađen je 16. 07. 1981. u napuštenom tunelu kod Ljutice u kanjonu Tare, a PEKIĆ (1972) je navodi kao niskofrekventnu vrstu za "lišćarsko-četinarske šume obronaka kanjona Tare".

Zanimljivo je da nijedan od istraživača nije ni video ni čuo, u svim zrelim šumama običnu vrstu, *Strix aluco*, za koju je neverovatno da je nema na Durmitoru. To su zapazili i REISER & FÜHRER (1896), pa ćemo se poslužiti njihovim rečima: "In den Gebirgswäldern kann er nicht allzu selten sein, wird aber, wie manche andere Eulenart, gewöhnlich überschen".

57. **Aegolius funereus funereus** (L i n n a e u s, 1758) 07700
Nyctala tengmalmi (Gm.)
 - (Rauhfussskauz)

Redovna gnezdarica četinarskih šuma borealnog tipa. FÜHRER (REISER & FÜHRER 1896) čuo je glas ove ptice 26. 07. 1896. u šumama oko Žabljaka. U novije vreme određena je po glasu 11. 07. 1987. oko 22h kod Crepulj poljane.

4. 12. CAPRIMULGIFORMES

4. 12. 1. CAPRIMULGIDAE

58. **Caprimulgus europaeus meridionalis** H a r t e r t, 1896 07780

Verovatna gnezdarica. Jedan primerak viđen je 18. 07. 1987. kod Krivače, a PEKIĆ (1972) ga navodi kao niskofrekventnu vrstu "liščarsko-četinarskih šuma obronaka kanjona Tare".

4. 13. APODIFORMES

4. 13. 1. APODIDAE

59. **Apus apus apus** (L i n n a e u s, 1758) 07950
 - Čiopa

Redovni letnji posetilac. U području Durmitora nije pronađena kolonija ovih ptica, koja se svakako nalazi negde u široj okolini, s obzirom da se jata od 5 do 10 primeraka redovno zadržavaju iznad Zminičkog jezera loveći insekte. Sva posmatranja su iz jula i avgusta. Najveći broj ptica - 23, zabeležen je 07. 08. 1981. Videne su i u Tari 23. 07. 1980. kod Donjih Polja i Minkovića Kuće 02. 07. 1986. (G. DŽUKIĆ *in litt.*).

60. **Apus melba melba** (L i n n a e u s, 1758) 07980

Neredovni posetilac. Jedno jato od 15 ptica viđeno je 18. 07. 1987. na Boljskim gredama kod Bavana, ali nema indicija da se radi o koloniji.

4. 14. CORACIIFORMES

4. 14. 1. ALCEDINIDAE

61. **Alcedo atthis atthis** (L i n n a e u s, 1758) 08310

Redovna gnezdarica reka. Tokom jula nalažen je u kanjonu Tare. A. ČETKVIĆ (*in litt.*) ga je video na potoku kod Tepaca, a 05. 08. 1983. nađen je na Žabljačkoj reci.

62. **Coracias garrulus garrulus** (L i n n a e u s, 1758) 08410

PEKIĆ (1972) je navodi kao malobrojnu za "ornitofaunu brdsko-planinskih šuma duž rijeke Tare", odnosno među pticama "delimično obradljive potoline toga područja", ali ne daje datume.

4. 14. 2. UPUPIDAE

63. **Upupa epops epops** (L i n n a e u s, 1758) 08460

Redovna gnezdarica proredjenih hrastovih šuma na kamenjarima. Nalažen je 08. 07. 1981. i 15. 08. 1989. (gnezdo – G. DŽUKIĆ *in litt.*) u Kutnjoj Njivi (1200 m) i 18. 07. 1987. kod šavničkog Pošćenja. Po PEKIĆU (1972) spada u "ornitofaunu brdsko–planinskih šuma duž kanjona rijeke Tare" odnosno u "ptice delimično obradljive potoline toga područja". U avgustu izlazi i na veće visine, pa je 07. 08. 1981. nađen pored Zminičkog jezera.

4. 15. PICIFORMES

4. 15. 1. PICIDAE

64. **Jynx torquilla torquilla** (L i n n a e u s, 1758) 08480

Verovatna gnezdarica razredjenih listopadnih šuma. Jedan mužjak pevao je 08. 07. 1981. kraj Kutnje Njive.

65. **Picus viridis viridis** (L i n n a e u s, 1758) 08560

Picus viridis pinctorum (C. L. B r e h m, 1828, 1831)

Picus viridis virescens (C. L. B r e h m, 1831)

Gecinus (*Picus*) *viridis* L.

– (Grünspecht)

Redovna gnezdarica zrelih šuma različitog tipa, od pretežno listopadnih u kanjonima do bora krivulja, na gornjoj granici šume. U istim šumama ostaje i preko zime. Porodica sa poletarcima viđena je u julu kod Žabljaka (REISER & FÜHRER 1896).

66. **Picus canus canus** J. F. G m e l i n, 1788 08550

Gecinus *canus* Gm.

Picus viridicanus Wolf.

– (Grauspecht)

Redovna gnezdarica svih tipova zrelih šuma od podgorja do oko 1700 m. REISER & FÜHRER (1896) navode da su kod Žabljaka, 07. 07. 1988. nalazili ovu vrstu kao brojnu. U crnoborovoj šumi Crna Poda nađena je 19. 09. 1979. PEKIĆ (1972) navodi njenu učestalost od 13 procenata u "lišćarsko–četinarskim šumama obronaka kanjona Tare", i ocenu brojnosti 2 (1–10) za "brdsko–planinske šume duž kanjona Tare" odnosno "delimično obradljive potoline toga podnožja". Zimi je nađena 09. 02. 1981. kod Crnog jezera.

67. **Dryocopus martius martius** (L i n n a e u s, 1758) 08630

Dryocopus martius pinctorum (C. L. B r e h m, 1831)

– Crna žunja

Redovna gnezdarica četinarskih šuma različitog tipa, od crnoborovih u

kanjonu Tare, preko beloborovih na Jezerskoj površi i čistih i mešovitih smrčevih i jelovih šuma (sa bukvom). Ostaje i preko zime.

68. **Dendrocopos major pinetorum** (C. L. B r e h m, 1831) 08760
Dendrocopos major (L i n n a e u s, 1758)
Picus major L.
Dryobates major
 - Veliki detlić (Grosser Buntspecht.)

Redovna gnezdarica crnoborovih šuma, kao i pretežno listopadnih šuma u podgorju, bukovih i četinarskih borealnih šuma sve do gornje šumske granice. Poletarci se vidaju početkom jula. Ostaje i preko zime.

08780

69. **Dendrocopos syriacus syriacus** (H e m p r i c h & E h r e n b e r g, 1833)
Dendrocopos syriacus balcanicus (G e n g l e r & S t r e s e m a n n, 1919)
Dryobates major balcanicus G e n g l e r & S t r e s e m a n n, 1919

Verovatna gnezdarica voćnjaka i šumaraka u dolinama. Jedini primerak nađen je 23. 07. 1980. od Donjih Polja u Tari. Podatak MANDIĆA *et al.* (1980) za visokoplaninske četinarske šume u julu 1979. pre će biti da se odnosi na neku drugu vrstu.

70. **Dendrocopos medius medius** (L i n n a e u s, 1758) 08830
Dryobates medius (L i n n a e u s, 1758)

PEKIĆ (1972) ga navodi sa relativno visokom učestalošću od 18 procenata za "lišćarsko-četinarske šume duž kanjona Tare", odnosno "delimično obradljive potolinske toga područja". Ostalim istraživačima ova vrsta je verovatno promakla.

71. **Dendrocopos lilfordi lilfordi** (S h a r p e & D r e s s e r, 1871) 08840
Dendrocopos leucotos lilfordi (S h a r p e & D r e s s e r, 1871)
Dryobates leucotos
 - Planinski detlić

Redovna gnezdarica bukovih, smrčevo-bukovih i bukovo-javorovih šuma planinskog tipa. Naden je 20. 04. 1981. kod Mlinskog potoka i 18. 07. 1987. kod Poljane ispod Dragišnjice. PEKIĆ (1972) ga navodi kao karakterističnu vrstu visokoplaninskih šuma, a za liščarsko-četinarske šume na obroncima kanjona Tare daje učestalost od 23 procenta. Verovatno da ostaje i preko zime.

72. **Dendrocopos minor colchicus** (B u t u r l i n, 1909) 08870
Picoides minor serbicus (B u t u r l i n, 1936)
Leuconotopicus minor serbicus B u t u r l i n, 1936
Dryobates minor

Verovatna gnezdarica u kanjonima i dolinama. Jedan primerak nađen je u crnoborovoj šumi Crna pada u kanjonu Tare 10. 07. 1987, a PEKIĆ (1972) ga navodi kao niskofrekventnu vrstu "lišćarsko-četinarskih" i "brdsko-planinskih" šuma kanjona Tare.

73. **Picoides tridactylus alpinus** C. L. B r e h m, 1831 08980
 – Troprsti detlić, sjeverni detao (Dreizehiger Specht)

Redovna gnezdarica četinarskih šuma borealnog tipa. Ujesen posećuje i drukčije tipove šuma, pa je nađen jedan mužjak 27. 11. 1981. u kanjonu Tare kod "drugog logora".

4. 16. PASSERIFORMES

4. 16. 1. ALAUDIDAE

74. **Calandrella brachydactyla brachydactyla** (L e i s l e r, 1814) 09680
 Calandrella cinerea
 – Kratkoprsta mala ševa, kratkoprsta ševa

Moguća gnezdarica suvljih planinskih livada i proplanaka. HAINARD (1957) zabeležio ju je na Jezerskoj površi, 16. 05. 1956. Na proplanku smrčeve šume iznad Zminjeg jezera zabeležena je 08. 07. 1979. (MANDIĆ *et al.* 1979, 1980.).

75. **Galerida cristata cristata** (L i n n a e u s, 1758) 09720
 – Čubasta ševa

Verovatna gnezdarica ruderalnih staništa oko naselja u podgorju. U većem broju nađena je 18. 07. 1987. oko sela Krivače u Komarnici. MANDIĆ *et al.* (1979, 1980) navode 15 primeraka 10. 07. 1979. za Jezersku površ ("Tip ornitofaune visokoplaninskih pašnjaka"), što, ako nije greška, može da se odnosi na staništa pored puteva.

76. **Lullula arborea arborea** (L i n n a e u s, 1758) 09740
 – Šumska ševa

Redovna gnezdarica livada i proplanaka od 1000 do 1900 m (Ražana glava, 23. 07. 1984.), a PEKIĆ (1972) je navodi za "brdsko-planinske šume" duž kanjona Tare, ali ne daje datume.

77. **Alauda arvensis cantarella** B o n a p a r t e, 1850 09760
Alauda arvensis coelipeta P a l l a s, 1827

Redovna gnezdarica svih prostranih livada Jezerske površi, kao i drugih otvorenih travnih terena između 1100 i 1700 m. Svuda je česta a naročito kod Njegovuda. Gnezdo sa 2 mladunca i 1 jajetom nađeno je 17. 07. 1977.

78. **Eremophila alpestris balcanica** (R e i c h e n o w, 1895) (Sl.4.) 09780

Verovatna gnezdarica visokoplaninskih pašnjaka sa kamenjarima. Jato od 5 ptica videno je u letu 18. 07. 1984. između Sedla i Vjetrenih brda. Dva jata od 15 do 20 ptica nađena su 16. 07. 1987. na Dobrom dolu i oko Zelenog vira. Jedno jato od 11 primeraka registrovano je 18. 07. 1987. između Sedla i Bolja. Svi ovi lokaliteti nalaze se između 1700 i 2000 m na južnoj strani masiva Durmitor.

4. 16. 2. **HIRUNDINIDAE**

- 79.
- Ptyonoprogne rupestris**
- (S c o p o l i, 1769) 09910

Redovna gnezdarica kanjona i litica. Kolonije se nalaze na više mesta u kanjonu Tare (i na mostu Đurđevića Tara), kao i u kanjonu Komarnice (i u Nevidiju). Viđa se i na liticama do blizu 2000 m (Prutaš, Boljske grede).

- 80.
- Hirundo rustica rustica**
- (L i n n a e u s, 1758) 09920
-
- Seoska lasta

Redovna gnezdarica podgorskih naselja, a gnezdi se i u planinskim naseljima do 1500 m. Od druge polovine aprila do septembra viđa se na celom području. MANDIĆ *et al.* (1980) navode i 8 primeraka vrste "*H. Daurica*" – daurske laste za juli 1979. na visokoplaninskim pašnjacima, ali je utvrđeno da se radi o pogrešnoj identifikaciji.

- 81.
- Delichon urbica urbica**
- (L i n n a e u s, 1758) 10010

Redovna gnezdarica kanjona i litica do 1700 m. Nekoliko velikih kolonija nalazi se u kanjonu Tare, zatim u Komarnici, kod šavničkog Pošćenja, u Boljskim gredama, iznad Škrčkih jezera i dr. U proleće se pojavljuje sredinom aprila, a ostaje do druge polovine septembra.

4. 16. 3. **MOTACILLIDAE**

- 82.
- Anthus trivialis trivialis**
- (L i n n a e u s, 1758) 10090

Redovna gnezdarica rubova i proređenih delova planinskih šuma borealnog tipa, klekovine bora do 1900 m, kao i crnoborovih i mešovitih šuma u kanjonima. U avgustu se grupišu u jata. Na Jejevici ispod Pašine vode 04. 08. 1981. viđeno je jato od oko 15 ptica. Selica je.

- 83.
- Anthus pratensis pratensis**
- (L i n n a e u s, 1758) 10110

Prolaznica. Intenzivna seoba registrovana je 18. i 19. 04. 1981. u kanjonu Tare i na Jezerskoj površi. Dokazni primerak za zbirku Republičkog zavoda za zaštitu prirode – Prirodnjačkog muzeja, Titograd ostreljen je 19. 04. 1981. godine.

- 84.
- Anthus spinoletta spinoletta**
- (L i n n a e u s, 1758) (Sl.5.) 10140
-
- Anthus spinoletta**
- (L i n n a e u s, 1758)
-
- Anthus aquaticus**
- B e c h s t e i
-
- (Wasserpieper)

Redovna gnezdarica visokoplaninskih pašnjaka iznad 1700 m. Česta je na celom području u visokoplaninskoj zoni. Najniže je zabeležena u Dobrom dolu (1600 m) 16. 07. 1987. Jaja se mogu naći od početka juna (6 jaja 03. 06. 1981. u Mededem dolu) do avgusta (leglo kod Zubaca 23. 08. 1987. sakupio D.

PAVIĆEVIĆ). Poletarci se nalaze od početka juna. Selica je. Kod MANDIĆA *et al.* (1980) ova vrsta je pogrešno određena kao *Anthus campestris* – poljska trepteljka (svrstana u "tip ornitofaune visokoplaninskih pašnjaka").

85. **Motacilla flava** L i n n a e u s, 1758 10170

Verovatna gnezdarica poplavnih livada pored reka u dolinama. Nađena je na livadama Donjih Polja u Tari 23. 07. 1980. Dva para su registrovana 19. 04. 1981. u kanjonu Tare kod Splavišta (na seobi), a jedan mužjak je odstreljen za zbirku Republičkog zavoda za zaštitu prirode – Prirodnjačkog muzeja, Titograd. Jato od 6 ptica viđeno je 15. 07. 1981. na Zminičkom jezeru. Poreklo ovih poslednjih ptica nije poznato.

86. **Motacilla cinerea cinerea** T u n s t a l l, 1771 10190
– Planinska pliska

Redovna gnezdarica reka, potoka, i jezera. Nalažena je od kraja marta do druge polovine septembra duž celog kanjona Tare, Komarnice, Žabljačke reke, Mlinskog potoka, kao i na Jablan bari, Zminjem, Barnom, Crnom, Ribljem i Zminičkom jezeru, kao i kod Gornje Bukovice.

87. **Motacilla alba alba** (L i n n a e u s, 1758) (Sl.6.) 10200
– Bela pliska

Redovna gnezdarica u blizini svih voda, od kanjona Tare do jezera na Jezerskoj površi, kao i na vlažnim mestima duž puteva i naselja. Nije nalažena iznad 1600 m. Uproleće je najranije zabeležena krajem marta, a ujesen ostaje do druge polovine septembra. Gnezdi se pored svih durmitorskih jezera i u svim trajnim i sezonskim naseljima. Poletarci su nađeni sredinom jula. Gnezdo s mladima otkriveno je na hotelu "Durmitor" 15. 07. 1987.

4. 16. 4. CINCLIDAE

88. **Cinclus cinclus orientalis** S t r e s m a n n, 1919 10500
Cinclus cinclus aquaticus B e c h s t e i n, 1803
– Vodeni kos, vodenkos

Redovna gnezdarica reka i potoka i moguća gnezdarica planinskih jezera. Gnezdi se u kanjonima Tare i Komarnice (i u Nevidiju), na Mlinskom potoku i na Žabljačkoj reci. Na jezerima je neredovno posmatran: na Crnom u julu 1979. Zimi se spušta u kanjon Tare, gde je nalažen i u februaru i u novembru.

4. 16. 5. TROGLODYTIDAE

89. **Troglodytes troglodytes troglodytes** (L i n n a e u s, 1758) 10660
– Carić

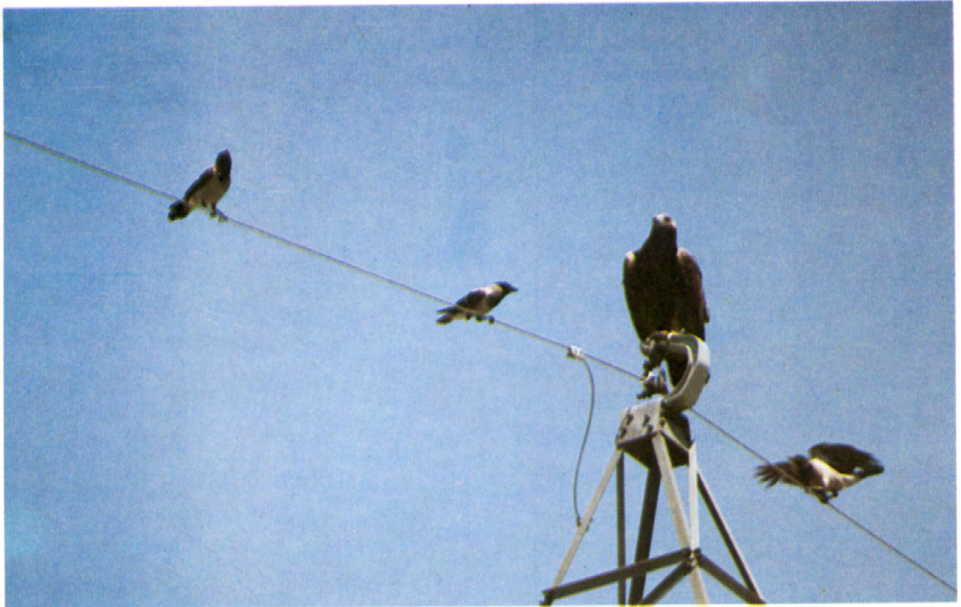
Redovna gnezdarica gustih delova šuma različitog tipa. Nalažen je u

Sl. 1. -- Gnezdo malog gnjurca (*Tachybaptus ruficollis*) - Zminičko jezero, 12.07.1987.
Usled nedostatka emerzne vegetacije oslonjeno je na vrh potopljenog stabla.
Because of missing water vegetation, the nest is anchored on a sunken tree.

Sl. 2. -- Jato beloglavog supa (*Gyps fulvus*) od dve mlade i jedne odrasle ptice (levo) na Durmitoru.
A flock of Griffon Vultura with two juvenile and a adult bird (left).

Sl. 3. -- *Aquila chrysaetos* i *Corvus corone cornix*
Suri orao koristi dalekovod kao osmatračnicu, dok ga zadirkuje jato vrana.
A Golden Eagle on an electricity pylon as perch, mobbed by Hooded Crow.

Sl. 4. -- Ušata ševa (*Eremophila alpestris*) - Dobri do, 16.07.1987.

kanjonima Tare i Komarnice, kod sela Virak i u tamnim šumama oko Crnog i Zminjeg jezera. Kraj gnezda u korenu izvaljene smrče, pored puta oko Crnog jezera 19. 07. 1987, nađena je porodica od 5 carića. U proleće prvi put je registrovan u drugoj polovini aprila, a u jesen krajem novembra, ali najverovatnije je da se ne seli.

4. 16. 6. PRUNELLIDAE

90. **Prunella modularis modularis** (L i n n a e u s, 1758) 10840

Redovna gnezdarica klekovine na gornjoj šumskoj granici, kao i rubova drugih tipova šuma borealnog tipa, između 1300 i 1900 *m*. Nalažen je na celom području. Ujesen silazi u niže delove, pa je tako nađen 19. 09. 1979. u šiblaku kod Dobrilovine u kanjonu Tare.

91. **Prunella collaris subalpina** (C. L. B r e h m, 1831) 10940

Accentor collaris (Scopoli)

Accentor alpinus B e c h s t e i n

Accentor montanellus, P a l l a s

– Gorska ili planinska pjevka (Alpenbraunelle, Alpenflüevogel)

Redovna gnezdarica visokoplaninskih rudina, kamenjara i pašnjaka iznad gornje šumske granice, od 1700 do 2300 *m*. Beležen je u odgovarajućim staništima na celom području. Jaja su nalažena u drugoj polovini juna, a početkom jula već su izleteli prvi poletarci. Zimi se spušta u niže zone, pa je tako 27. 11. 1981. nađen u kanjonu Tare.

4. 16. 7. TURDIDAE

92. **Erithacus rubecula rubecula** (L i n n a e u s, 1758) 10990
– Crvendac

Redovna gnezdarica u šumama svih tipova. Nalažen je na celom području, od kanjona Tare, Komarnice i Sušice do gornje šumske granice sa borom krivuljem i predalpskom bukvom. Poletarci su nalaženi polovinom jula. Od kraja septembra pa do kraja marta povlači se sa viših delova Durmitora, ali zimuje u kanjonu Tare i u dolinama.

93. **Luscinia megarhynchos megarhynchos** C. L. B r e h m, 1831 11040

Redovna gnezdarica u dolinama do 1100 *m*. Nađen je 06. 07. 1971. na livadama sa živicama kod šavničkog Pošćenja, u šumarcima Donjih Polja u Tari 23. 07. 1980. i kod Crnih Poda 26. 05. 1981. U proleće je u kanjonu Tare zabeležen već 19. 04. 1981.

94. **Phoenicurus ochruros gibraltariensis** (J. F. G m e l i n, 1789) 11210
– Planinska crvenrepka

Redovna gnezdarica stenja i kamenjara, kamenjara usred pašnjaka; naselja i pojedinačnih zgrada. Brojna je u celom području od dolina, kanjona, preko stalnih i

sezonskih naselja, podzida, puteva i mostova, do kamenja i stenja u cirkovima sve do preko 2200 *m*. Mladunci se izležu već krajem maja (prvo leglo) i početkom jula (drugo ili treće leglo). U planinskim naseljima skoro svaka koliba ima po jedno gnezdo, bilo da se nalazi na tavanskoj ili krovnoj gredi, ili u kamenom temelju. Gnezdi se i u proređenim šumama crnog bora (kanjon Tare), ali i belog bora (Šaranci). Ujesen napušta više delove Durmitora, a u proleće je u Tari (Gojakovići, Dobrilovina) nađena već 28. 03. 1980.

95. **Phoenicurus phoenicurus phoenicurus** (L i n n a e u s, 1758) 11220
– Obična crvenrepka, crvenrepka

Redovna gnezdarica borovih, listopadnih kao i borealnih četinarskih šuma do 1600 *m*. Nalažena je u kanjonima Tare i Sušice, oko Žabljaka, Crnog, Zminjeg i žabljačkog Poščenskog jezera. Gnezdi se u proređenim delovima šume, obično na kućama u šumi ili u duplji drveta. Prvi mladunci nađeni su već 30. 05. 1981. (u crnom boru, Aluge). Poletarce drugog legla našao je početkom jula 1987. (PURGER, *in lit.*) u Žabljaku. Selica je.

96. **Saxicola rubetra** (L i n n a e u s, 1758) 11370
Pratincola rubetra (L i n n a e u s, 1758)
– (Braunkehliger Wiesenschmätzer)

Redovna gnezdarica vlažnih livada u zoni od 1000 do 1800 *m*. Naročito je česta oko žabljačkog Poščenskog jezera, na tresavskim livadama pod oštricama Nalažena je i kod Ribljeg jezera, kraj Žabljačke reke, na Jablan bari, Velikoj poljani i u Maloj Crnoj Gori. Ujesen silazi i u doline, pa je nađena u Donjim Poljima 19. 09. 1979., a za ista područja je navodi i PEKIĆ (1972), verovatno van sezone gnežđenja. Selica je.

97. **Saxicola torquata rubicola** (L i n n a e u s, 1766) 11390

Verovatna gnezdarica suvljih planinskih livada. Jedinog mužjaka našao je J. PURGER (*in litt.*) 06. 07. 1989. kod Kovačke doline (oko 1500 *m*).

98. **Oenanthe oenanthe oenanthe** (L i n n a e u s, 1758) 11460
– Belka

Karakteristična gnezdarica svih kamenjara od nizine do vrhunca Durmitora, ali isto tako i prostranih suvljih livada prošaranih pojedinačnim stenama i usamljenim drvećem. Vrlo je brojna na celom području, do visine od preko 2200 *m*. Poletarci su nalaženi u julu. Selica je.

99. **Oenanthe hispanica** (L i n n a e u s, 1758) 11480
Saxicola stapazina Temm.
– Južna bjelguza (Weisslicher Steinschmätzer)

Plemeniti FÜHRER (1894) kaže: "...pače sam je vidao u augustu na Medvjedu, najvišem šiljku Durmitora, visokom preko 2600 *m*...". Ovaj podatak REISER (REISER & FÜHRER 1896) nije pustio u svoju knjigu, tako da se neće

saznati da li je tačan ili ne. Jedino što znamo, to je da Medved nije najviši šiljak Durmitora i nije visok preko 2600 m.

100. **Monticola saxatilis saxatilis** (L i n n a e u s, 1766) 11620
 Redovna gnezdarica planinskih kamenjara do gornje šumske granice (do oko 1600 m). Nalažen je 16. 07. 1987. u Dobrom dolu i 18. 07. 1987. kod Klještina.
101. **Turdus torquatus alpestris** (C. L. B r e h m, 1831) 11860
 Merula torquata alpestris Brehm.
 – Planinski drozd, grivasti (planinski) drozd (Alpenringamsel, Ringamsel)
 Redovna gnezdarica proređenih delova visokoplaninskih borealnih šuma, a naročito gornje šumske granice, odnosno klekovine bora krivulja i predalpske bukve. Nalažen je na celom području između 1700 i 2300 m. Izgleda da ujesen silazi u niže zone, gde ostaje do proleća, pa je tako jedan primerak nađen u kanjonu Tare još 20. 04. 1981.
102. **Turdus merula merula** (L i n n a e u s, 1758) 11870
 – Kos
 Redovna gnezdarica šuma i poluotvorenih staništa različitog tipa, od dolina pa sve do gornje šumske granice na skoro 2000 m (Škrčko ždrijelo, 05. 07. 1983.), gde živi zajedno sa prethodnom vrstom. Najčešći je oko vlažnih i senovitih mesta, a gde su ona retka, gnezdi se čak i u pećinama (Golubišnica kod sela Duži, 07. 07. 1971.). Od septembra se većina povlači iz viših zona i zimuje u kanjonima i dolinama.
103. **Turdus philomelos philomelos** C. L. B r e h m, 1831 12000
Turdus philomelos clarkii H a r t e r t, 1909
 Turdus philomelos (sic)
 Turdus ericetorum
 Redovna gnezdarica planinskih šuma borealnog tipa do 1600 m, i listopadnih šuma u dolinama i kanjonima. Od maja do avgusta je nalažen na više mesta na Jezerskoj površi i njenom obodu, a u kanjonu Tare se pojavljuje već sredinom aprila. U avgustu se grupiše u jata od 5 do 10 primeraka.
104. **Turdus viscivorus viscivorus** (L i n n a e u s, 1758) 12020
Turdus viscivorus jubilacus L u c a n u s & Z e d l i t z, 1917
 – Drozd imelaš (Misteldrossel)
 Redovna gnezdarica u bukovim, bukovo-smrčevim, belograbovim i bukovim predalpskim šumama do 1900 m visine, a PEKIĆ (1972) ga navodi kao čestog za "lišćarsko-četinarske šume oboda kanjona Tare". Poletarci se vidaju u julu. Zimi se jedan deo ptica spušta u dolinu Tare, gde se u jatima do 20 primeraka hrani na livadama. PEKIĆ (1972) ga stavlja u spisak ptica "brdsko-planinskih šuma" Tare, ali ne navodi datume.

4. 16. 8. SYLVIIDAE

105. **Acrocephalus schoenobaenus** (L i n n a e u s, 1758) 12430
 Prolaznica. Jedno manje jato od petnaestak ptica nađeno je 04. i 05. 08. 1981. kod Vražjeg i Ribljeg jezera.
106. **Acrocephalus arundinaceus arundinaceus** (L i n n a e u s, 1758) 12530
 Verovatna gnezdarica emerzne vegetacije jezera. Jedan mužjak pevao je 18. 07. 1987. na šavničkom Pošćenskom jezeru.
107. **Sylvia nisoria nisoria** (B e c h s t e i n, 1795) 12730
 Moguća gnezdarica živica i šumaraka na livadama. Jedini primerak nađen je 06. 07. 1971. kod šavničkog Pošćenja.
108. **Sylvia curruca curruca** (L i n n a e u s, 1758) 12740
Curruca obscura C. L. B r e h m, 1855
 Redovna gnezdarica zone gornje šumske granice od bora krivulja, predalpske bukve i proredene smrče. Nalažena u celom masivu između 1700 i 2000 *m*. Selica .
109. **Sylvia communis communis** L a t h a m, 1787 12750
 Redovna gnezdarica šibljacka i šikara u dolinama reka i kanjonima. Nalažena je 23. 07. 1980. kod Donjih Polja u Tari, gde ju je registrovao i PEKIĆ (1972) i u kanjonu Komarnice 18. 07. 1987. Zabeležena je i u šumi graba kod Jejevice na visini od 1560 *m*, ali posle perioda gnežđenja, 04. 08. 1981. U jesen je najkasnije zabeležena 19. 09. 1979. kod Dobrilovine u Tari.
110. **Sylvia borin borin** (B o d d a e r t, 1783) 12760
 Moguća gnezdarica u mešovitim šumama kanjona. Nađena je jedino 08. 07. 1981. u crnoborovoj šumi mešanoj sa liščarima u kanjonu Tare.
111. **Sylvia atricapilla atricapilla** (L i n n a e u s, 1758) 12770
 Redovna gnezdarica šuma različitog tipa, od pretežno listopadnih u kanjonu Tare, preko beloborovih i bukovih šuma do šuma predalpske bukve i bora krivulja na gornjoj šumskoj granici, na oko 2000 *m*. Ujesen je viđena najkasnije 19. 09. 1979. kod Dobrilovine u Tari.
112. **Phylloscopus sibilatrix sibilatrix** (B e c h s t e i n, 1793) 13080
Phylloscopus sibilatrix clangeri H a r t e r t, 1910
 – Šumski zviždak
 Prolaznica. Seoba počinje već krajem jula (23. 07. 1980, Crna poda) i traje

do druge polovine septembra (19. 09. 1979, Dobrilovina), obuhvaćajući celo područje, od dolina do gornje šumske granice. Postoje uslovi i za gnežđenje ali za sada nema preciznijih indicija. PEKIĆ (1972) ga navodi kao najbrojniju i najčešću vrstu "liščarsko-četinarskih šuma obronaka kanjona Tare", što se verovatno odnosi na seobu krajem leta, kao i njegovi nalazi u "brdsko-planinskim šumama" Tare.

113. **Phylloscopus collybita collybita** (V e i l l o t, 1817) 13110

Phylloscopus rufus (B e c h s t e i n)

Phyllopneuste rufa L a t h.

– Zviždak (Weidenlaubsänger, Weidenlaubvogel)

Redovna gnezdarica svih šuma, od dolina do gornje šumske granice na oko 1900 m, od šumaraka i živica usred livada, šikara u klisurama, preko crnoborovih i beloborovih, bukovih i smrčevih šuma, do predalpske bukve i bora krivulja. Nalažen je na celom području od maja do septembra.

114. **Phylloscopus trochilus** (L i n n a e u s, 1758) 13120

Prolaznica. Naden je 19. 09. 1979. kod Bistrice u Tari, a i PEKIĆ (1972) ga navodi (svakako na početku seobe) za "liščarsko-četinarske šume obronaka kanjona Tare", kao i "brdsko-planinske šume" duž kanjona Tare.

115. **Regulus regulus regulus** (L i n n a e u s, 1758) 13140

– Običan kraljić, kraljić (Goldhähnchen)

Redovna gnezdarica svih četinarskih šuma, od crnoborovih u kanjonima, preko beloborovih i smrčevih planinskih šuma, do bora krivulja na gornjoj šumskoj granici na visini od 2000 m. Nalažen je na celom području čitave godine, pa je zanimljivo da REISER & FÜHRER (1896) izričito navode da ga nisu našli. Posle gnežđenja češće se sreće i izvan četinarskih šuma, pa se time može objasniti PEKIĆEV (1972) podatak za "brdsko-planinske šume" u Tari, ukoliko se ne odnosi na Crna Poda.

116. **Regulus ignicapillus ignicapillus** (T e m m i n c k, 1820) 13150

Redovna gnezdarica crnoborovih i beloborovih šuma, kao i mešovitih smrčevo- i jelovo-bukovih, naročito ako u njima ima i borova. Posle gnežđenja vida se i u drugim tipovima šuma. U proleće je najranije zabeležen u aprilu, a jesenjih podataka nema.

4. 16. 9. MUSCICAPIDAE

117. **Muscicapa striata striata** (P a l l a s, 1767) 13350

Redovna gnezdarica borovih šuma (i crnoborovih i beloborovih) kao i šuma mešovitog sastava sa borom. Selica je, ujesen poslednji primerci prolaze u septembru, a na seobi se vida u različitim staništima.

118. **Ficedula parva parva** (B e c h s t e i n, 1794) 13430
– Mala muharica

PEKIĆ (1972) svrstava ovu pticu u "Spisak karakterističnih vrsta ptica iz visoko-planinskih šuma Durmitora i Bjelasice sa padine koja uokviruje kanjon rijeke Tare", a za "lišćarsko-četinarske šume obronaka kanjona Tare" navodi ovu vrstu sa relativno visokom učestalošću (frekvencijom) od 17 procenata. Pominje je kao i malobrojnu u "brdsko-planinskim šumama" u Tari, ali ne kaže da li na seobi. Nema drugih podataka o ovoj ptici, koja i inače često izmakne pažnji ornitologa.

119. **Ficedula albicollis** (T e m m i n c k, 1815) 13480

PEKIĆ (1972) je navodi kao malobrojnu u "ornitofauni brdsko-planinskih šuma duž kanjona rijeke Tare" odnosno među pticama "delimično obradljive potoline toga područja", ali se ne meože zaključiti da li na seobi ili u vreme gneždenja.

4. 16. 10. AEGITHALIDAE

120. **Aegithalos caudatus caudatus** (L i n n a e u s, 1758) 14370
– Dugorepa senica

Redovna gnezdarica dolinskih hrastovih i planinskih bukovih i beloborovih šuma. Nalažena je u kanjonima Tare i Komarnice, zatim kod Zminičkog jezera i na Šarigori. Gnezdi se rano, već krajem marta. Obično se sreće u porodicama.

4. 16. 11. PARIDAE

121. **Parus palustris palustris** (L i n n a e u s, 1758) 14400

Redovna gnezdarica šuma različitog tipa, od listopadnih i crnoborovih u kanjonima, do beloborovih, bukovo-grabovih i smrčevih planinskih šuma. Ostaje preko cele godine.

122. **Parus lugubris lugubris** T e m m n i c k, 1820 14410

Redovna gnezdarica u dolinama prisojnih delova durmitorskog masiva. Obično se zadržava u šumarcima usred livada. Nađena je 06. 07. 1971. kod šavničkog Pošćenja, 02. 08. 1981. u kanjonu Sušice i 18. 07. 1987. u kanjonu Komarnice. PEKIĆ (1972) je navodi i za "brdsko-planinske šume" u Tari, ali ne daje datume.

123. **Parus montanus montanus** C o n r a d, 1827 14420
– Planinska senica

Redovna gnezdarica planinskih šuma borealnog tipa. Najčešće je vidana u julu oko Crnog jezera, a 13. 07. 1971. nađena je u beloborovoj šumi kod Zminičkog

jezera. Od avgusta i septembra počinje skitnja, pa se vida od kanjona Tare do gornje šumske granice. Ostaje i preko zime.

124. **Parus cristatus cristatus** (L i n n a e u s, 1758) 14540
– Čubasta senica, čubasta sjenica (Haubenmeise)

Redovna gnezdarica četinarskih šuma borealnog tipa. Nalažena je na celom području u beloborovim i smrčevim, kao i bukovo–jelovim i drugim mešovitim šumama, ali ne i u klekovini na gornjoj šumskoj granici. Ostaje i preko zime, s tim što se od jeseni pojavljuje i u ostalim šumama, sve do dna kanjona i dolina, pa se podatak PEKIĆA (1972) za "brdsko–planinske šume" u Tari verovatno odnosi na to razdoblje.

125. **Parus ater derjugini** Z a r y d n i & L a u d e n, 1903 14610
Parus abietum C. L. B r e h m, 1831
– Obična senica, jelova senica (Tannenmeise)

Redovna gnezdarica svih četinarskih šuma, od crnoborovih u kanjonima, preko beloborovih, smrčevih i smrčevo–jelovo–bukovih do subalpske bukve i bora krivulja na gornjoj šumskoj granici blizu 2000 m. PEKIĆ (1972) je navodi i za "brdsko–planinske šume" u Tari, što se verovatno opet odnosi na Crna Poda? Nalažena je na celom području preko cele godine.

126. **Parus caeruleus caeruleus** (L i n n a e u s, 1758) 14620

Redovna gnezdarica u pogorskim, pretežno listopadnim, naročito hrastovim šumama. Međutim, nađena je 20. 07. 1984. u Velikoj kalici na granici šume na visini od preko 1800 m. Van doba gneždenja, već od početka avgusta, može se naći redovno od podnožja do gornje šumske granice. Ostaje i preko zime.

127. **Parus major major** (L i n n a e u s, 1758) 14640
– Velika senica

Redovna gnezdarica svih tipova šuma i šikara, od dna dolina i kanjona do gornje šumske granice na oko 1900 m. Nalažena je na celom području, preko cele godine.

4. 16. 12. SITTIDAE

128. **Sitta europaea caesia** W o l f, 1810 14790

Redovna gnezdarica zrelih šuma različitog tipa, od hrastovih šuma u kanjonima preko crnoborovih i beloborovih šuma, do planinskih bukovih, smrčevih i mešovitih borealnih šuma. Nalažen je na celom području ispod 1600–1700 m. Ostaje i preko zime.

129. **Sitta neumayer neumayer** M i c h a h e l l e s, 1830 14810

Moguća gnezdarica. Na toplim prisojnim kamenjarima kod Kutnje Njive video ga je G. DŽUKIĆ (*in litt.*) 15. 08. 1989. godine. To bi bio najkontinentalniji i najseverniji nalaz u Crnoj Gori.

4. 16. 13. TRICHODROMADIDAE

130. **Trichodroma muraria muraria** (L i n n a e u s, 1766) 14820
– Zidarica (Alpenmauerläufer)

Redovna gnezdarica litica, u kanjonima i van njih. Nalažena je na više mesta u kanjonu Tare, zatim u kanjonu Komarnice, u kanjonu Nevidio, na Crvenoj i na Boljskim gredama. Viđa se od aprila do septembra, kada verovatno silazi u niže i južnije predele.

4. 16. 14. CERTHIIDAE

131. **Certhia familiaris macrodactyla** C. L. B r e h m, 1831 14860
– Kratkokljuni pužić

Redovna gnezdarica smrčevih i smrčevo–bukovih kao i bukovih šuma borealnog tipa. Najčešće je viđan oko Crnog jezera. Porodice sa poletarcima registrovane su od polovine jula. Zanimljivo je da je u znatnom broju registrovan u staroj crnoborovoj šumi Crna Poda u Tari 23. 07. 1980, u staništu koje, kako izgleda, deli sa dugokljunim pužićem (*C. brachydactyla*). Za "lišćarsko–četinarske šume obronaka kanjona Tare" navodi ga i PEKIĆ (1972) sa visokom, a za "brdsko–planinske šume" sa niskom učestalošću (ali ne daje datume). U beloborovoj šumi kod Kovačevog panja 20. 04. 1981. takođe je registrovan. Ostaje i preko zime i skita se po celom području.

132. **Certhia brachydactyla brachydactyla** C. L. B r e h m, 1820 14810

Redovna gnezdarica u crnoborovim i liščarskim šumama kanjona. U crnoborovoj šumi Crna Poda u Tari nađen je 23. 07. 1980., a u kanjonu Tare registrovan je i 08. 07. 1981. i 03. 08. 1981. (PEKIĆ ga tu navodi kao retku vrstu). Nema podataka da izlazi izvan kanjona Tare.

4. 16. 15. ORIOLIDAE

133. **Oriolus oriolus oriolus** (L i n n a e u s, 1758) 15080

Redovna gnezdarica šumaraka u dolinama do 900 m. Nađena je 23. 07. 1980. u Donjim Poljima u Tari, a za isto područje je i navodi i PEKIĆ (1972).

4. 16. 16. **LANIIDAE**

134. **Lanius collurio collurio** (L i n n a e u s, 1758) 15150
- Običan svračak, svračak

Redovna gnezdarica otvorenih i poluotvorenih staništa, uključujući proredene delove šume, rubove šuma i klekovinu, od podnožja do 1700 m. Poletarci su nalaženi u julu. Rasprostranjen je po celom području izuzev najviših pojaseva. Nalažen je od druge polovine maja do prve polovine avgusta. Selica je.

135. **Lanius minor minor** J. F. G m e l i n, 1788 15190

Redovna gnezdarica otvorenih kamenitih staništa srednje nadmorske visine od oko 1000–1200 m. Lokalizovan je na okolinu sela Komarnice, gde ga je bilo u znatnom broju 18. 07. 1987.

136. **Lanius senator senator** L i n n a e u s, 1758 15230

Verovatna gnezdarica poluotvorenih staništa južnog predgorja Durmitora. Jedan mužjak registrovan je 18. 07. 1987. na vrbi usred livada oko šavničkog Pošćenskog jezera.

4. 16. 17. **CORVIDAE**

137. **Garrulus glandarius glandarius** (L i n n a e u s, 1758) 15390
Garrulus glandarius graecus K l e i n e r, 1936
Garrulus glandarius albipectus K l e i n s c h m i d t, 1920
Garrulus glandarius yugoslavicus V o o u s, 1953
- Kreja

Redovna gnezdarica svih vrsta šuma, svih tipova i starosti, od podnožja do oko 1700–1800 m. Nalažena je na celom području izuzev najviših zona. Stanarica je.

138. **Pica pica pica** (L i n n a e u s, 1758) 15490
- Svraka

Redovna gnezdarica otvorenih terena u blizini naselja od dolina do oko 1500 m. U višim područjima gnezda pravi na smrčama. Stanarica je.

139. **Nucifraga caryocatactes caryocatactes** (L i n n a e u s, 1758) 15570
Nucifraga relictata R e i c h e n o w, 1889
Nucifraga caryocatactes pachyrhynchus R. B l a s i u s, 1886
- Lješnjikara (Dickschnäbeliger Tannenhäher) (Sl.7.)

Redovna gnezdarica četinarskih, pretežno smrčevih šuma, do gornje šumske granice. Svakodnevno u potrazi za hranom silazi i u niže zone, pa se sreće i u kanjonu Tare (27. 05. 1981) i u kanjonu Sušice (17. 07. 1981.). Svi nalazi su od aprila do avgusta. Zanimljivo je da REISER & FÜHRER (1896) naglašavaju da nisu našli ovu pticu.

140. **Pyrrhonorax graculus graculus** (L i n n a e u s, 1766) 15580

Coracia graculus

Pyrrhonorax pyrrhonorax (L i n n a e u s)

Pyrrhonorax alpinus Koch.

- Žutokljuna galica (Alpendohle)

Redovna gnezdarica pećina i jama u visokoplaninskom pojasu. Kolonije se nalaze u Ledenoj pećini, Vjetrenoj jami, Pećini kod Škrčkog ždrijela i dr. U potrazi za hranom obilaze šire područje, pa stižu i do šavničkih Pošćenja, Nedajna i dr. Posmatrane su od maja do avgusta. Zimi napuštaju Durmitor.

141. **Pyrrhonorax pyrrhonorax docilis** (S. G. G m e l i n, 1774) 15590

C. pyrrhonorax

Jedini podatak o ovoj vrsti potiče od TERRASSE i TOUILLARDA (1967) koji su ovu vrstu zajedno sa prethodnom posmatrali 17. 07. 1967. na prevoju [Sedlo] između Žabljaka i Trsa.

142. **Corvus monedula soemmeringii** (F i s c h e r, 1811) 15600

Corvus collaris D r u m m o n d, 1846;

Colaeus monedula (L i n n a e u s, 1758)

Lycos monedula

Coloeus monedula

- (Dohle)

Redovna gnezdarica klisura i kanjona. Gnezdi se i po planinskim i dolinskim naseljima. Kolonije su im u prosekama kanjona Tare i Komarnice (Nevidio). Od 1981. gnezdi se i u naselju Žabljak, a REISER & FÜHRER (1896) su je nalazili kod Nedajna 08. 07. 1895. U potrazi za hranom lete i do visine od oko 1600 m (jato na Dobrom dolu 18. 07. 1987). Svi podaci su između aprila i novembra, mada je verovatno da ostaje i preko zime.

143. **Corvus cornix** L i n n a e u s, 1758 15670

Corvus corone cornix (L i n n a e u s, 1758)

Corvus cornix cornix (L i n n a e u s, 1758)

- Siva vrana (Nebelkrähe)

Redovna gnezdarica svih otvorenih i poluotvorenih staništa celog područja izuzev visokoplaninskih rudina i stena iznad 1900 m i proplanaka usred većih šumskih kompleksa. Poletarci su nalaženi u julu. Od sredine leta grupišu se u jata koja do zime narastu i do 60 primeraka (na deponijama smeća). Stanarica je pa i preko zime ostaje na Jezerskoj površi.

144. **Corvus corax corax** (L i n n a e u s, 1758) 15720

- Gavran (Kolkrabe)

Redovna gnezdarica koja se preko čitave godine viđa na celom području, od

podnožja do najviših vrhova. Po pričanju meštana, jedno gnezdo se nalazilo iznad sela Komarnice. Verovatno je jedno gnezdo bilo 1981. kod Crvene grede. FÜHRER (REISER & FÜHRER, 1896) navodi dva para sa mladima na površi Jezera. Već sredinom aprila vidaju se kompletne porodice i manja jata. Na deponiji smeća kod Žabljaka 16. 04. 1981. nađeno je jato od 10 ptica.

4. 16. 18. STURNIDAE

145. **Sturnus vulgaris vulgaris** L i n n a e u s, 1758 15820

Redovna gnezdarica kulturnog predela od podgorja do visine od 1600 *m*. Gnezdi se obično oko naselja, u Žabljaku i u selu Virak, gde je na visini od 1550 *m* verovatno najviša kolonija na Balkanskom poluostrvu. Od tridesetak parova (1981–1987) većina je bila smeštena u dupljama bukovog šumarka, a nekoliko gnezda je bilo u tremovima drvenih koliba. Vidaju se i kod šavničkog Pošćenja i u kanjonu Tare. Zimi napuštaju Durmitor.

4. 16. 19. PASSERIDAE

146. **Passer domesticus domesticus** (L i n n a e u s, 1758) 15910
– Domaći vrabac

Redovna gnezdarica naselja od podnožja do visine od oko 1600 *m*, na kojoj se u selu Bosača nalazi najviše gnezdilište na Balkanskom poluostrvu. Ostaje i preko zime, čak i na tako velikim visinama.

147. **Passer montanus montanus** (L i n n a e u s, 1758) 15980
– Planinski vrabac

Redovna gnezdarica kulturnog predela od podnožja do iznad 1500 *m*. Gnezdi se kod Motičkog gaja, na Žabljaku, Njegovudama i dr. Stanarica je i u Žabljaku ostaje i preko zime.

148. **Montifringilla nivalis nivalis** (L i n n a e u s, 1766) 16110
– (Schneefink)

Redovna gnezdarica stenja pored snežanika na visinama od preko 1900 *m*. V. STEVANOVIĆ (*in litt.*) našao je gnezda ispod Štita 01. 06. 1981. i u Velikoj kalici 15. 07. 1983. REISER & FÜHRER (1896) našli su 07. 07. 1895. više porodica ispod Čirove pećine. Nalažena je i na Mededu, Prutašu, Bobotovom kuku, Vjetrenim brdima i Zupcima. Smatra se da ostaje i preko zime.

4. 16. 20. FRINGILLIDAE

149. **Fringilla coelebs coelebs** (L i n n a e u s, 1758) 16360
Fringilla coelebs caucasica S n i g i r e w s k i j, 1925
– Zeba činkarica

Redovna i brojna gnezdarica šuma svih tipova od dna kanjona do predalpske bukve na gornjoj granici šume na oko 1900 *m*. Gnezdi se i u voćnjacima i u

degradiranim šumama i šikarama. Gradnja gnezda počinje već krajem marta u dolinama. Poletarci drugog legla viđaju se do sredine jula. Izgleda da u proleće u više zone izlazi tek krajem marta, ali u dolinama zimuje.

150. **Fringilla montifringilla** (L i n n a e u s, 1758) 16380

Prolaznica. Jata od 400 do 500 primeraka registrovana su 26. i 27. 11. 1981. kod Motičkog gaja.

151. **Serinus serinus** (L i n n a e u s, 1766) 16400

Serinus hortulanus K o c h

- Žutarica (Girnitz)

Sudeći po REISERU & FÜHRERU (1896), krajem prošlog veka Đurmitor je bio u Crnoj Gori jedino gnezdište ove vrste, koja je kasnije doživela ekspanziju i osvojila celu Evropu. To je redovna gnezdarica svih crnoborovih, beloborovih i smrčevih proređenih šuma a naročito rubova smrčevih, ponekad i bukovih planinskih šuma. U takvim staništima je nalažena na celom području sve do visine od oko 1700 m. Od početka avgusta porodice se grupišu u jata. Zimi se povlači u niže delove, da bi se u višim zonama pojavila u proleće sredinom aprila.

152. **Carduelis chloris aurantiiventris** (C a b a n i s, 1850) 16490

Chloris chloris L i n n a e u s, 1758

- Zelentarka

Redovna gnezdarica rubova i proređenih delova šuma različitog tipa, od šumaraka i zabrana, kao i voćnjaka u dolinama, preko crnoborovih i beloborovih šuma do četinarskih i mešovitih šuma borealnog tipa do visine od 1900 m, ali ne i u tipičnim klekovinama u zoni borbe na gornjoj šumskoj granici. Od kraja novembra do aprila nije nalažena na Durmitoru.

153. **Carduelis spinus** (L i n n a e u s, 1758) 16540

Chrysomitris spinus (L i n n a e u s, 1758)

- (Erlenzeisig)

Redovna gnezdarica smrčevih planinskih šuma. FÜHRER (REISER & FÜHRER 1896) ga jenašao 26. 07. 1896. na obali Crnog jezera, gde je jedna porodica od 6 ptica nađena i 18. 07. 1984. Nađen je i kod sela Bosače 11. 07. 1987. U planinskom delu Durmitora ostaje i preko zime, a od septembra se pojavljuje i u dolini Tare.

154. **Carduelis carduelis balcanica** S a c h t l e b e n, 1919 16530

- Štiglic

Redovna gnezdarica borovih šuma, svetlih listopadnih šuma u podgorju, kao i voćnjaka i ostataka šuma usred livada, zatim u planinskim šumama od bukve, javora, jele i smrče i to u rubnom delovima, kao i na livadama sa planinskom smrekom (*Juniperus*) i usamljenim šumskim drvećem. Na celom području je nalažen u takvim staništima, sve do visine od oko 1700 m. U nižim delovima ostaje preko cele zime.

155. **Carduelis cannabina cannabina** (L i n n a e u s, 1758) 16600
Acanthis cannabina cannabina (L i n n a e u s, 1758)

Redovna gnezdarica planinskih livada i visokoplaninskih pašnjaka sa ostacima grmlja, kao i visokoplaninskom klekovinom do visine od 1900 m. U takvim staništima nalažena su manja jata i porodice tokom jula i avgusta na celom području. Zimi se verovatno povlači u niže delove.

156. **Loxia curvirostra curvirostra** (L i n n a e u s, 1758) (Sl.8.) 16660
 – Krstokljun (*Fichtenkreuzschnabel*)

Verovatna gnezdarica četinarskih šuma Durmitora. U kanjonskim crnoborovim šumama registrovan je od avgusta do marta, a u beloborovim šumama na visoravni i smrčevo-borovim šumama oko Crnog jezera i Žabljaka u julu. Ne postoje podaci o gneždenju. Zanimljivo je da je u gornjoj zoni nalažen 1896, 1979. i 1983. a u donjoj zoni 1980, 1981. PEKIĆ (1972) svrstava ga u karakteristične ptice visokoplaninskih šuma, a navodi ga kao retku vrstu i za "brdsko-planinske šume" u kanjonu Tare, ali ne daje datume.

157. **Pyrrhula pyrrhula pyrrhula** (L i n n a e u s, 1758) 17100
Pyrrhula pyrrhula rossikowi D e r j u g i n & B j a n c h i, 1900
Pyrrhula germanica C. L. B r e h m, 1831
 – Zimovka

Redovna gnezdarica pretežno četinarskih šuma borealnog tipa do gornje šumske granice na oko 1900 m. Nalažena je na celom području u smrčevim, jelovim, bukovim i beloborovim šumama, kao i u zoni predalpske bukve. Zimi se spušta u nižu zonu, pa je u kanjonu Tare nalažena od novembra do kraja marta.

158. **Coccothraustes coccothraustes coccothraustes** (L i n n a e u s, 1758) 17170
Coccothraustes nigricans B u t u r l i n, 1908

Redovna gnezdarica šumaraka usred livada u dolinama. Naden je 23. 07. 1980. kod Donjih polja u Tari i 18. 07. 1987. ispod Dragišnjice u Komarnici.

4. 16. 21. EMBERIZIDAE

159. **Emberiza citrinella citrinella** (L i n n a e u s, 1758) 18570
 – Žutovoljka

Redovna gnezdarica poluotvorenih staništa a naročito livada sa živicama i retkom žbunastom vegetacijom, ali isto tako i šumskih proplanaka, rubova šuma i proređenih i svetlih delova šuma od ponožja do oko 1700 m. Nalažena je na celom području. Nije selica, ali zimi se povlači iz viših zona.

160. **Emberiza cirlus cirlus** (L i n n a e u s, 1766) 18580

Redovna gnezdarica podgorja na južnim padinama Durmitora, a verovatno i u kanjonu Tare. Na livadama prošaranim šumarcima nadena je 06. 07. 1971. kod šav-

ničkog Pošćenja, a u sličnim staništima i 18. 07. 1987. kod Kozarica u Komarnici. U kanjonu Tare, su je našli TERRASSE i TERRASSE (1959) 02. 08. 1959., gde je registrovana i 18. 04. 1981, a za to područje je navodi i PEKIĆ (1972).

161. **Emberiza cia cia** (L i n n a e u s, 1766) 18600

– Mala strnatka, u Crnoj Gori mali sivi cip, planinska strnadica (Zippammer)

Redovna gnezdarica kanjona. Nalažena je u kanjonu Tare i u Komarnici kod Nevidija. Međutim, dosta redovno se vidi i na Jezerskoj površi, pa je više puta nalažena u maju i julu kod Žabljaka, u grabovoj šikari na kamenjaru, a J. PURGER (*in litt.*) zabeležio ju je 03. 07. 1989. u Zminici. Nije registrovana od kraja novembra do kraja marta.

162. **Emberiza hortulana hortulana** (L i n n a e u s, 1758) 18660

Verovatna gnezdarica degradiranih šibljacka na kamenjarima južne ekspoziције. Nađena je jedino 18. 07. 1987. kod Skakavice u Komarnici.

163. **Miliaria calandra calandra** (L i n n a e u s, 1758) 18820

– Velika strnadica

Redovna gnezdarica vlažnih livada u dolinama i na platou. Kod Mokrog i na Jezerskoj površi nalažena je 05. i 06. 07. 1983. kao i na "visokoplaninskim proplancima" (MANDIĆ *et al.* 1980) u julu 1979. U Donjim Poljima na Tari registrovana je 23. 07. 1983, a za to područje je navodi i PEKIĆ (1972).

5. RAZMATRANJE REZULTATA

5. 1. BIOGEOGRAFSKA ANALIZA

Biogeografske analize ornitofaune, kakve se danas vrše, zasnovane su na komparativnoj analizi areala taksona nižih od vrste. Osim toga, kada se radi o relativno užim regionima, kakav je Durmitor, pogotovo ako je fauna tako bogata i zonalno-mozaično raspoređena i sezonski tako dinamična, kakva je durmitorska, metodološki pristup mora biti vrlo razrađen i jasno definisane faunističke jedinice koje se analiziraju. Primera radi, u ranijim studijama (VASIĆ 1984) utvrđeno je da čak na jednom jedinom jezeru dugom svega 200 m, različite limnološke zone naseljavaju ptice potpuno različitog porekla. Zato ovde neće biti izvedena biogeografska analiza sa pretenzijama na definitivne biogeografske dijagnoze, već će biti date samo okvirne skice osnovnih biogeografskih pojava. Za detaljnije studije, biće potrebno sakupiti mnogo više grade.

Infraspecijska specijacija je na Balkanskom poluostrvu imala za poprište velike planinske lance i kanjonske doline između njih. Durmitorski masiv, sa svojim gotovo centralnim položajem, okružen kanjonima, svakako da je u tome igrao važnu ulogu. Međutim kod ptica zbog njihove sposobnosti brzog širenja, nema stenoendemskih podvrsta. Pa ipak, izvesne pravilnosti lako se uočavaju i na primeru planinskih ptica Durmitora.

5. 1. 1. **Oromediteranski (palcokseromontani) elementi** predstavljaju podvrste ptica čija je evolucija, a većinom i današnje rasprostranjenje ograničeno na takozvane drevnomediteranske planine, koje se protežu od Pirineja do Pamira u gotovo neprekidnom lancu. Na Durmitoru su zabeležene sledeće podvrste sa takvim rasprostranjenjem:

<i>Gypaetus barbatus aureus</i>	<i>Alauda arvensis cantarella</i>	<i>Tichodroma m. muraria</i>
<i>Gyps f. fulvus</i>	<i>Ptyonoprogne r. rupestris</i>	<i>P. p. pyrrhocorax</i>
<i>Columba l. livia</i>	<i>Prunella collaris subalpina</i>	<i>Montifringilla n. nivalis</i>
<i>A. a. apus</i>	<i>Monticola s. saxatilis</i>	<i>Emberiza c. cia</i>
<i>A. m. melba</i>	<i>Turdus torquatus alpestris</i>	

Karakteristično je da većina ovih ptica (osim *A. apus*, *A. melba* i *M. saxatilis*) ne spada u izrazite selice.

5. 1. 2. **Alpsko-balkanski elementi** predstavljeni su oromediteranskim planin-
skim podvrstama sa još užim rasprostranjenjem. Dve su podvrste šumske stanišnice:

<i>Bonasa bonasia rupestris</i>	<i>Picoides tridactylus alpinus</i>
---------------------------------	-------------------------------------

dok je treća, *Anthus s. spinoletta*, – nešto šire rasprostranjena (i na Karpatima), – visokoplaninska pašnjačka selica:

5. 1. 3. **Balkanski elementi** predstavljeni su pticama vrlo različitih ekoloških zahteva, od visokoplaninskih (*Eremophila alpestris balcanica*) preko pretežno šumskih:

<i>Dendrocopos syriacus balcanicus</i>	<i>P. m. montanus</i>
<i>D. l. lilfordi</i>	<i>P. ater derjugini</i> (sa na istok proširenim arealom)
<i>D. minor serbicus</i>	<i>Carduelis carduelis balcanica</i>
<i>Parus l. lugubris</i>	

do kamenjarskih:

<i>Alectoris g. graeca</i>	<i>Sitta n. neumeyer</i> (medit.-balk. podvrsta)
----------------------------	--

Nijedna od ovih podvrsta nije selica.

5. 1. 4. **Širokomediteranski elementi** zastupljeni su podvrstama čije rasprostranjenje obuhvata velike prostore od jugoistočne Evrope i severozapadne Afrike, do centralnih delova Azije, pa i dalje, dok areali mnogih od njih obuhvataju i značajne delove Afrike. To su većinom ptice vezane za savanski tip poluotvorenih staništa.

<i>Circaetus g. gallicus</i>	<i>Coracias garrulus garrulus</i>
<i>Caprimulgus europaeus meridionalis</i>	<i>Upupa e. epops</i>
<i>Alcedo a. atthis</i>	

Izuzetak je šumska podvrsta: *Dryocopus martius pinetorum* verovatno diferencirana u reliktnim svetlim četinarskim šumama južnih delova Zapadnog Palearktika, tako da se možda ona može uvrstiti i u oromediteranske elemente.

5. 1. 5. **Mediteranski elementi** koji su zastupljeni na Durmitoru, ne spadaju u eumediteranske podvrste, već u tzv. evropsko-mediteranske, koje su se u postglacijalu znatno proširile na sever, naročito u zapadnu Evropu gde su izraziti uticaji golske struje (većina ovih ptica nisu selice):

<i>Otus s. scops</i>	<i>Sitta europaea caesia</i>	<i>S. s. serinus</i>
<i>Cinclus cinclus aquaticus</i>	<i>Certhia familiaris macrodactyla</i>	<i>Carduelis chloris aurantiiventris</i>
<i>Phylloscopus c. collybita</i>	<i>Lanius s. senator</i>	<i>Emberiza c. cirius</i>
<i>Regulus i. ignicapillus</i>		

5. 1. 6. **Istočnoevropski elementi** predstavljeni su podvrstama čije rasprostranjenje nije ograničeno na istočnu Evropu, ali čije prisustvo obeležava vezu Durmitora sa istočnim delovima Zapadnog Palearktika. Dominiraju selice:

<i>Sylvia n. nisoria</i>	<i>Corvus monedula soemeringii</i>
<i>Ficedula p. parva</i>	<i>C. corone cornix</i>
<i>F. a. albicollis</i>	

5. 1. 7. **Stepski elementi**, predstavljeni su malim brojem ptica vezanih za močvare u stepskoj zoni Palearktika:

<i>Aythya ferina</i>	<i>Ch. n. niger</i>
<i>A. nyroca</i>	<i>Circus pygargus</i>
<i>Chlidonias h. hybridus</i>	

Osim ovih ptica, na Durmitoru živi i čuvena ekspanzivna stepsko-pustinjska podvrsta vezana za naselja: *Streptopelia decaocto decaocto*

5. 1. 8. **Srednjeevropski elementi** obuhvataju vrlo raznovrsne ptice, čije rasprostranjenje ukazuje na njihovo poreklo u središnjim delovima Zapadnog Palearktika, bez obzira što im je današnje rasprostranjenje često prošireno. Karakteristično je da su to sve podvrste među kojima nema nijedne izrazite selice:

<i>B. b. bubo</i>	<i>Galerida c. cristata</i>	<i>Certhia b. brachydactyla</i>
<i>Athene n. noctua</i>	<i>Turdus m. merula</i>	<i>Garrulus g. glandarius</i>
<i>Picus viridis</i>	<i>T. ph. philomelos</i>	<i>P. p. pica</i>
<i>Dendrocopos m. medius</i>	<i>Sylvia a. atricapilla</i>	<i>Emberiza c. citrinella</i>

5. 1. 9. **Borealni elementi** predstavljeni su u ornitofauni Durmitora dvema podgrupama. Najpre to su severnoevropske podvrste – sve stanarice:

<i>T. t. tetrax</i>	<i>Picus c. canus</i>	<i>Parus c. cristatus</i>
<i>Tetrao urogallus</i>	<i>Aegithalos c. caudatus</i>	<i>Nucifraga c. caryocatactes</i>
<i>Aegolius f. funereus</i>		

Drugu grupu čine podvrste rasprostranjene u borealnoj zoni čitavog Palearktika: *Bucephala c. clangula*, *Loxia c. curvirostra* i *Carduelis spinus*.

Međutim, na prolazu, na Durmitoru se pojavljuju borealne vrste:

<i>Calidris minuta</i>	<i>T. ochropus</i>	<i>Fringilla m. montifringilla</i>
<i>Numenius a. arquata</i>	<i>T. glareola</i>	<i>Tringa nebularia</i>

5. 1. 10. **Zapadnopalearktički elementi** predstavljaju najveći deo ornitofaune Durmitora – skoro jednu trećinu (57 podvrsta). To su većinom šumske ptice i među njima dominiraju selice. Od ukupnog broja, 6 podvrsta se ne gnezdi na Durmitoru, već se pojavljuju na prolazu.

Sl. 5. -- *Anthus spinoletta*

Gnezdo (Suvi klek, 1950 - 2000 m, iznad Mededeg dola, 03.06.1981) - A nest of Rock Pipit.

Sl. 6. -- Bela pliska (*Motacilla alba*) - hotel "Durmitor", 15.07.1987.

Donosi hranu u gnezdo - bringing food at the nest.

Sl. 7. -- Lešnjikara (*Nucifraga caryocatactes*) predstavnik borealne faune.
The Nutcracker is a representative of the boreal fauna.

Sl. 8. -- Par krstokljuna (*Loxia curvirostra*) u boru krivolju.
A couple of Common Crossbill in a mountain pine.

5. 1. 11. **Palcarktički elementi** zastupljeni su na Durmitoru relativno malim brojem podvrsta:

<i>Ardea c. cinerea</i>	<i>F. s. subbuteo</i>	<i>Motacilla c. cinerea</i>
<i>Anas p. platyrhynchos</i>	<i>Charadrius dubius curronicus</i>	<i>Passer d. domesticus</i>
<i>A. c. crecca</i>	<i>Actites h. hypoleucos</i>	<i>P. m. montanus</i>
<i>Aythya fuligula</i>	<i>Larus ridibundus</i>	<i>Miliaria c. calandra</i>
<i>Falco t. tinnunculus</i>	<i>Anthus t. trivialis</i>	

Opšta biogeografska slika durmitorske ornitofaune nosi očekivani zapadnopalcarktički karakter, ali je vrlo karakterističan pečat oromediteranskih, mediteranskih, pa i balkanskih uticaja. Takođe su primetne veze sa istočnim delovima Zapadnog palcarktika, kao i prisustvo stepske faune. S obzirom da se radi pre svega o planinskoj fauni znatno je prisustvo borealnih elemenata. Ovakva biogeografska karakteristika ptičijeg sveta Durmitora uklapa se u poznatu predstavu o istoriji naseljavanja planina Balkanskog poluostrva, u kojoj su glacijalni periodi imali ključnu ulogu. Antropogeni degradacioni procesi više su ostavili traga na ujednačavanje ornitofaune i na povećano prisustvo istočnih, stepskih elemenata, nego što su umanjili broj autohtonih ili borealnih ptica.

5. 2. KARAKTERISTIKE BIOMA

Kao što je u poglavlju 2.4. izloženo, ptice se na Durmitoru pojavljuju u tzv. ornitofaunističkim grupacijama, što je zamena za termin "ptičija zajednica" (bird community) popularan u stranoj naučnoj literaturi, ali neprihvaćen od stroge domaće ekološke škole. Radi se zapravo o izvesnom broju vrsta ptica koje se po pravilu pojavljuju zajedno u određenim ekološkim okvirima ili staništima, odnosno tipovima predela. Ptice se ne "pridržavaju" dovoljno dosledno biljnih zajednica, tako da se fitocenološka tipologija i klasifikacija ne može neposredno primenjivati na ptice. Drugim rečima, ptice imaju svoj način diskriminacije tipova predela i svoja sinekološka pravila. To su dobro uočili MATVEJEV i PUNCER (1989) kada su, pošavši od tipova vegetacije, izvršili novu klasifikaciju bioma, odnosno tipova predela kao okvira života, pogodnih pre svega za faunističke analize.

Time posao nije olakšan. Naprotiv, lakše bi bilo uzeti gotovu klasifikaciju vegetacije i u tako dobijene rubrike upisivati pripadajuće vrste ptica, što u mnogim radovima i srećemo. Lakše je ali se time ne približava odgovorima o suštini naselja ptica, o poreklu i istoriji naseljavanja. Tako na pr., izraziti pečat ornitofauni Durmitora daju šume belog i crnog bora, veoma sličnog sastava ptičijih vrsta, a sasvim različitog, čak suprotnog, reliktnog porekla (jedne su glacijalno-borealne, a druge terciarno-oromediteranske, cf. LAKUŠIĆ, 1984).

Da bi se došlo do što tačnijih karakteristika bioma kao osnove za klasifikaciju ornitofaunističkih grupacija moraju se uzeti u obzir, pored zonalnog rasporeda prirode Durmitora i drugi složeni procesi, pre svih degradaciono-progradacioni (antropogene uslovljeni). Zato se pri sinekološkim analizama ptica Durmitora mora

poći od faktičkog stanja, bez predubedenja usled prethodnog znanja o vegetaciji i njenom poreklu. Najpre treba izvršiti grubu aspektivnu podelu na tipove staništa, približno onako kako je "vide" ptice.

5. 2. 1. Osnovni tipovi staništa

Iako je moguće izvršiti gotovo beskonačno detaljnu topografsku analizu prostornog rasporeda ekoloških uslova, činjenica je da postoji nekoliko osnovnih tipova staništa koji se javljaju na celoj teritoriji Durmitora, bez obzira na visinsku zonu, biomsku pripadnost, ekspoziciju, podlogu, vlažnost, poreklo (primarna, sekundarna ili tercijarna staništa) itd. Verifikaciju takve podele moguće je izvršiti uz pomoć nekoliko sasvim običnih, eurivalentnih, dakle nespecijalizovanih vrsta ptica koje nepogrešivo "raspoznaju" takve tipove staništa.

1. OTVORENA STANIŠTA su tip staništa na kojima dominira zeljasta vegetacija, odnosno žbunasta i drvenasta vegetacija je sasvim fragmentirana, ako je uopšte ima, tako da su vidici široki, bez izraženih prepreka i bez istaknutih geomorfoloških oblika. Staništa takvog tipa služe kao lovište jedne od najuniverzalnijih ptica grabljivica, vetruške (*Falco tinnunculus*).

2. POLUOTVORENA STANIŠTA su tip staništa obično ekotonskog karaktera između šumske, drvenaste i zeljaste (travne) vegetacije, bez obzira da li se radi o uskom pojasu ili širokim prostorima. U staništima takvog tipa obično se gnezdi šumska trepteljka (*Anthis trivialis*).

3. ŠUMSKA STANIŠTA su tip staništa zatvorenog šumskog sklopa, bilo da se radi o tamnim ili svetlim šumama i bez obzira na sastav šumske vegetacije. U staništima tog tipa po pravilu se gnezdi obična zeba (*Fringilla coelebs*).

4. STALNA LJUDSKA NASELJA su tip staništa koja pored samih naselja obuhvataju i kulturna i ruderalna staništa u njihovoj neposrednoj okolini. U staništima takvog tipa gnezdi se vrabac pokućar (*Passer domesticus*).

5. KAMENITA STANIŠTA su tip staništa u kojima obično dominira skeletna podloga i izraziti geomorfološki oblici. Već na minimalno zastupljenim odlikama ovih staništa gnezdi se obična belka (*Oenanthe oenanthe*).

6. VODENA STANIŠTA su tip staništa u koje spadaju i tekuće i stajaće vode kao i njihove obale. U staništima ovog tipa zastupljeni su pre svega predstavnici specijalizovanih redova vodenih ptica (Anseriformes, Podicipediformes, Charadriiformes) ali ona služe i kao hranilište gorske pliske (*Motacilla cinerea*).

5. 2. 2. Ornitofaunističke grupacije

Daljom analizom biomske pripadnosti ovako izdvojenih tipova staništa ptica Durmitora i utvrđivanjem kompozicije ornitofaunističkih grupacija stiže se do realnih pravilnosti u distribuciji ornitofaune Durmitora.

U okviru svakog tipa staništa, bez obzira na zajedničke vrste ptica, moguće je izvršiti dalju podelu koristeći karakteristične i diferencijalne vrste. U daljem postupku biće izložene u vidu spiska sve vrste jedne ornitofaunističke grupacije, s tim što su diferencijalne vrste obeležene sa dve zvezdice, a one koje smatramo

karakterističnim zbog visoke frekvencije, sa jednom zvezdicom. Pri davanju karakterističnog ekološkog okvira svake ornitofaunističke grupacije držali smo se LAKUŠIĆA (1984), a biomska pripadnost je naravno po MATVEJEVU i PUNCERU (1989).

5. 2. 2. 1. Otvorcna staništa

5. 2. 2. 1. 1. Visokoplaninski pašnjaci i rudine

Staništa ove ornitofaunističke grupacije po LAKUŠIĆU (1984) pripadaju visokodinarskoj provinciji Alpsko-visokonordijske regije i to zonalnim ekosistemima planinskih rudina na karbonatima (*Crepidetalia dinaricae*) i planinskih vriština na karbonatima (*Daphno-Rhodoretalia hirsuti*). Tu svakako spada i ekstrazonalni ekosistem oko snežanika na karbonatima (*Salicetalia retusae-serpyllifoliae*). Ova ornitofaunistička grupacija nesumnjivo pripada biomu alpijsko-visokonordijskih kamenjara, pašnjaka, snežanika i osuljina.

Ornitofaunistička grupacija se odlikuje malim brojem vrsta koje se u ovim staništima gnezde, a i taj mali broj je samim smeštajem gnezda prvenstveno vezan za kontaktnu zonu sa sledećim pojasevima. Od gnezdarica ovde su zastupljene sledeće vrste:

** <i>Eremophila alpestris</i>	* <i>Montifringilla nivalis</i>	* <i>Prunella collaris</i>
** <i>Anthus spinoletta</i>	<i>Carduelis cannabina</i>	

Ovde se hrane i sledeće vrste:

<i>Gyps fulvus</i>	<i>F. subbuteo</i>	<i>Columbia livia</i>
<i>Falco naumanni</i>	<i>F. tinnunculus</i>	<i>C. palumbus</i>

5. 2. 2. 1. 2. Planinski pašnjaci i livade

Sekundarna staništa nastala u pojasu između 1300 i 1700 m nadmorske visine na prostorima gde su bile tamne četinarske ili beloborove šume. Po LAKUŠIĆU (1984) staništa ove ornitofaunističke grupacije pripadaju antropogenim – sekundarnim ekosistemima livada i pašnjaka i to grupi mezofilnih livada i pašnjaka endemične jugoistočne-dinarske sveze *Panciclon* i ekosistemu kontinentalnih stepa. Ova ornitofaunistička grupacija pripada ishodišnom biomu evropskih, pretežno četinarskih šuma borealnog tipa.

Karakteristična staništa su, pored izrazito travne vegetacije i pojedinačna stabla i grupe kleka, borova, smrča i drugog drveća.

I ovde je relativno mali broj gnezdarica:

** <i>Coturnix coturnix</i>	** <i>Saxicola torquata</i>	<i>Lanius collurio</i>
<i>Calandrella brachydactyla</i>	* <i>Alauda arvensis</i>	<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Lullula arborea</i>		

Pored gnezdarica, ovde se hrane i sledeće vrste:

<i>Falco naumanni</i>	<i>F. subbuteo</i>	<i>C. palumbus</i>
<i>F. tinnunculus</i>	<i>Columba livia</i>	

5. 2. 2. 1. 3. Planinske vlažne i močvarne livade

I staništa ove ornitofaunističke grupacije pripadaju antropogenim – sekundarnim ekosistemima livada i pašnjaka i to hidrofilnim livadama i pašnjacima (LAKUŠIĆ, 1984), obično na Jezerskoj površi oko jezera i na drugim vlažnim mestima. Ova ornitofaunistička grupacija takođe pripada biomu evropskih, pretežno četinarskih šuma borealnog tipa. Ovde se gnezde sledeće vrste:

* <i>Anas platyrhynchos</i>	** <i>Saxicola rubetra</i>	** <i>Crex crex</i>
* <i>Aythya fuligula</i>	<i>Miliaria calandra</i>	

Ovde je lovište sledećih grabljivica:

<i>Falco naumanni</i>	<i>F. subbuteo</i>	<i>F. peregrinus</i>
<i>F. tinnunculus</i>		

5. 2. 2. 1. 4. Brdske suve livade

Ornitofaunistička grupacija ovih staništa spada u prelazni ekosistem koji se kod LAKUŠIĆA (1984) može identifikovati kao takođe antropogeni – sekundarni ekosistem livada i pašnjaka i to delimično u grupu kontinentalnih stepa ili mediteransko-montanih i submediteranskih kamenjara, s tim što u ovim staništima kamenjari nisu izrazito dominantni. U pogledu bioma ova ornitofaunistička grupacija svakako spada u biom južnoevropskih, pretežno listopadnih šuma i to u grupu podgorskih i brdskih šuma. Staništa ove ornitofaunističke grupacije nalaze se zaista u brdskom pojasu, često na prisojima padina dolina ili u delovima klisura sa blažim nagibom, a naročito su karakteristične za južno predgorje Durmitora prema Šavniku i Komarnici.

Sledeće vrste se mogu smatrati gnezdaricama:

* <i>Sylvia communis</i>	* <i>L. senator</i>	<i>Lanius collurio</i>
--------------------------	---------------------	------------------------

Sledeće gnezdarice susednih staništa hrane se ovde:

<i>Buteo buteo</i>	<i>Columba oenas</i>	<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Falco tinnunculus</i>	<i>C. palumbus</i>	<i>Corvus cornix</i>
<i>Upupa epops</i>	<i>C. livia</i>	

5. 2. 2. 1. 5. Dolinske livade, bašte i njive

Ornitofaunistička grupacija naseljava delove ekosistema koji je LAKUŠIĆ (1984) svrstao u ekosistem poplavnih šuma i šikara sa vrbama (*Salicion albae-fragilis*, *Salicion purpureae*, *Salicion cinereae*), odnosno u ruderalne ekosisteme, dok se biomski ova ornitofaunistička grupacija može svrstati takođe u biom južnoevropskih, pretežno listopadnih šuma na čijim se primarnim prostorima ona i nalazi. Sve podgorske doline na svom dnu i blažim delovima padina imaju uglavnom sledeće naselje ptica:

<i>Falco tinnunculus</i>	* <i>Motacila flava</i>	<i>Pica pica</i>
<i>F. subbuteo</i>	<i>Luscinia megarhynchos</i>	<i>Corvus cornix</i>
<i>Columba livia</i>	* <i>Sylvia nisoria</i>	<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>C. palumbus</i>	* <i>S. communis</i>	<i>Passer domesticus</i>

<i>Streptopelia turtur</i>	* <i>Parus lugubris</i>	<i>P. montanus</i>
* <i>Dendrocops syriacus</i>	<i>Oriolus oriolus</i>	<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Galerida cristata</i>	<i>Lanius collurio</i>	<i>Miliaria calandra</i>

5. 2. 2. 2. Poluotvorena staništa

5. 2. 2. 2. 1. Klekovina bora i šikara predplaninske bukve

Staništa ove ornitofaunističke grupacije nalaze se u visinskom pojasu odmah ispod visokoplaninskih pašnjaka i rudina i predstavljaju u stvari gornju granicu šume na Durmitoru. Po LAKUŠIĆU (1984) ova staništa spadaju u ekosistem borealne provincije evrosibirsko-boreoameričke regije i to u šikare sa klekovinom bora (*Pinetalia mugii*) odnosno u lišćarsko - listopadnu provinciju evrosibirsko - boreoameričke regije i to ekosistem subalpskih bukovih šuma (*Fageto - Aceratum viziani*) ili podpojas sa mezijskom bukvom i grčkim javorom (*Fageti moesiaca - Aceratum heldreichii*). Biomski, ova ornitofaunistička grupacija spada u biom evropskih, pretežno četinarskih šuma borealnog tipa.

Ova staništa aspektivno spadaju upravo u prelazna staništa između otvorenih i šumskih. Zato su naseljena brojnim elementima šumske ornitofaune ali s druge strane, odlikuju se specifičnim gnezdaricama:

<i>Picus viridis</i>	<i>T. merula</i>	<i>Parus ater</i>
<i>Dendrocopos major</i>	* <i>T. viscivorus</i>	<i>P. major</i>
<i>Anthus trivialis</i>	** <i>Sylvia curruca</i>	<i>Nucifraga caryocatactes</i>
* <i>Prunella modularis</i>	<i>S. atricapilla</i>	<i>Fringilla coelebs</i>
<i>Erithacus rubecula</i>	<i>Phylloscopus collybita</i>	<i>Carduelis cannabina</i>
* <i>Turdus torquatus</i>	<i>Regulus regulus</i>	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>

5. 2. 2. 2. 2. Proredene planinske šume parkovskog tipa

Staništa ove ornitofaunističke grupacije su delimično sekundarnog (nastala degradacijom), a delimično tercijarnog porekla (sukcesijama na prethodno devastiranim površinama). Ishodišni ekosistemi ovih staništa su tamne četinarske šume (*Abieti-Piceetalia*), svetlih smrčevo-beloborovih šuma (*Piceo-pinion silvestris*) i reliktna beloborova šume (*Pinetum silvestris montenegrinum*). Biomski, ova ornitofaunistička grupacija pripada evropskim, pretežno četinarskim šumama borealnog tipa. Sledeće vrste su gnezdarice:

<i>Falco tinnunculus</i>	<i>Erithacus rubecula</i>	<i>Garrulus glandarius</i>
<i>F. subbuteo</i>	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	<i>Nucifraga caryocatactes</i>
<i>Bonasa bonasia</i>	* <i>Turdus torquatus</i>	<i>Corvus cornix</i>
<i>Columba palumbus</i>	<i>T. merula</i>	<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Cuculus canorus</i>	* <i>T. viscivorus</i>	<i>Fringilla coelebs</i>
<i>Picus viridis</i>	<i>Phylloscopus collybita</i>	* <i>Serinus serinus</i>
* <i>Dryocopus martius</i>	<i>Regulus regulus</i>	<i>Carduelis chloris</i>
* <i>Dendrocopos major</i>	<i>R. ignicapillus</i>	<i>C. spinus</i>
* <i>Lullula arborea</i>	* <i>Parus ater</i>	<i>C. carduelis</i>

<i>Anthus trivialis</i>	<i>P. major</i>	* <i>Loxia curvirostra</i>
<i>Prunella modularis</i>	<i>Certhia familiaris</i>	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>
* <i>Muscicapa striata</i>	<i>Lanius collurio</i>	<i>Emberiza citrinella</i>

5. 2. 2. 3. Šumska staništa

5. 2. 2. 3. 1. Četinarske i četinarsko-listopadne planinske tamne šume

Staništa ove ornitofaunističke grupacije pripadaju po LAKUŠIĆU (1984) ekosistemu tamnih četinarskih šuma (Abieti – Piceetalia) borealne provincije evrosibirsko – boreoameričke regije odnosno ekosistemu gorskih bukovo-jelovih šuma (Abieti – Fagetum moesiacaе) lišćarsko – listopadne provincije evrosibirsko – boreoameričke regije. Po biomskoj pripadnosti, ova ornitofaunistička grupacija pripada evropskim, pretežno četinarskim šumama borealnog tipa. Sledeće vrste smatraju se gnezdaricama:

* <i>Bucephala clangula</i>	<i>P. canus</i>	<i>R. ignicapillus</i>
<i>Pernis apivorus</i>	* <i>Dryocopus martius</i>	* <i>Parus montanus</i>
<i>Accipiter gentilis</i>	<i>Dendrocopos major</i>	* <i>P. cristatus</i>
<i>A. nisus</i>	** <i>Picoides tridactylus</i>	* <i>P. ater</i>
<i>Buteo buteo</i>	<i>Troglodytes troglodytes</i>	<i>P. major</i>
* <i>Bonasa bonasia</i>	<i>Muscicapa striata</i>	<i>Sitta europaea</i>
* <i>Tetrao urogallus</i>	<i>Erithacus rubecula</i>	* <i>Certhia familiaris</i>
<i>Columba oenas</i>	<i>Turdus merula</i>	<i>Garrulus glandarius</i>
<i>C. palumbus</i>	<i>T. philomelos</i>	* <i>Nucifraga caryocatactes</i>
<i>Cuculus canorus</i>	<i>T. viscivorus</i>	<i>Fringilla coelebs</i>
<i>Bubo bubo</i>	<i>Sylvia atricapilla</i>	<i>Carduelis spinus</i>
* <i>Aegolius funereus</i>	<i>Phylloscopus collybita</i>	* <i>Loxia curvirostra</i>
<i>Picus viridis</i>	* <i>Regulus regulus</i>	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>

5. 2. 2. 3. 2. Planinske bukove i grabove šume

Staništa ove ornitofaunističke grupacije pripadaju ekosistemu montanih mezofilnih bukovih šuma (Fagetum moesiacaе montanum) i ekosistemu mezofilnih hrastovo – grabovih šuma (Querco – Carpinetum betuli montenegrinum) lišćarsko – listopadne provincije evrosibirsko – boreoameričke regije. Ova ornitofaunistička grupacija pripada biomu južноеvropskih listopadnih šuma. Gnezdaricama se smatraju sledeće vrste:

<i>Accipiter gentilis</i>	<i>P. canus</i>	<i>Phylloscopus collybita</i>
<i>A. nisus</i>	<i>Dendrocopos major</i>	<i>Parus major</i>
<i>Buteo buteo</i>	<i>Troglodytes troglodytes</i>	<i>Sitta europaea</i>
* <i>Bonasa bonasia</i>	<i>Erithacus rubecula</i>	<i>Certhia familiaris</i>
<i>Columba oenas</i>	<i>Turdus merula</i>	<i>Garrulus glandarius</i>
<i>C. palumbus</i>	<i>T. philomelos</i>	<i>Fringilla coelebs</i>
<i>Cuculus canorus</i>	<i>T. viscivorus</i>	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>
<i>Picus viridis</i>	<i>Sylvia atricapilla</i>	<i>Emberiza cia</i>

5. 2. 2. 3. 3. Planinske svetle, pretežno beloborove šume

Staništa ove ornitofaunističke grupacije, po LAKUŠIĆU (1984) pripadaju beloborovim šumama (*Pinetum silvestris montenegrinum*) provincije reliktnih borovih šuma balkanskog poluostrva, odnosno ekosistemu svetlih smrčvo – beloborovih šuma (*Piceo – Pinion silvestris*) borealne provincije evrosibirsko – boreoameričke regije. Biomski, ova ornitofaunistička grupacija pripada evropskim, pretežno četinarskim šumama borealnog tipa. Sledeće vrste ptica smatraju se gnezdaricama:

<i>Circaetus gallicus</i>	<i>Anthus trivialis</i>	* <i>P. ater</i>
<i>Accipiter gentilis</i>	<i>Troglodytes troglodytes</i>	<i>P. major</i>
<i>Buteo buteo</i>	<i>Prunella modularis</i>	<i>Sitta europaea</i>
<i>Falco tinnunculus</i>	* <i>Muscicapa striata</i>	* <i>Certhia familiaris</i>
<i>F. subbuteo</i>	<i>Erithacus rubecula</i>	<i>Lanius collurio</i>
<i>Bonasa bonasia</i>	<i>Phoenicurus ochruros</i>	<i>Garrulus glandarius</i>
* <i>Tetrao urogallus</i>	<i>Ph. phoenicurus</i>	* <i>Nucifraga caryocatactes</i>
<i>Columba oenas</i>	<i>Turdus merula</i>	<i>Corvus cornix</i>
* <i>C. palumbus</i>	* <i>T. viscivorus</i>	<i>Fringilla coelebs</i>
<i>Cuculus canorus</i>	<i>Sylvia atricapilla</i>	* <i>Serinus serinus</i>
<i>Caprimulgus europaeus</i>	<i>Phylloscopus collybita</i>	<i>Carduelis chloris</i>
<i>Picus viridis</i>	<i>Regulus regulus</i>	<i>C. carduelis</i>
<i>P. canus</i>	* <i>R. ignicapillus</i>	* <i>Loxia curvirostra</i>
* <i>Dryocopus martius</i>	* <i>Parus montanus</i>	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>
* <i>Dendrocopos major</i>	* <i>P. cristatus</i>	<i>Emberiza citrinella</i>
* <i>Lullula arborea</i>		

5. 2. 2. 3. 4. Svetle šume mešovitog sastava u klisurama

Staništa ove ornitofaunističke grupacije pripadaju šumama jako mešovitog sastava i mozaično su rasporedene u klisurama Tare i Komarnice. Po LAKUŠIĆU (1984) to je ekosistem lišćarskih listopadnih šuma lišćarsko-listopadne provincije evrosibirsko – boreoameričke regije i to ili termofilnih šuma tzv. mediteransko – montanih šuma sa mezijskom bukvom (*Seslerio – Fagetum moesiaceae*) ili podpojaasu sa crnim grabom i medvedom leskom (*Colurno – Ostryetum carpinifoliae*), ali takođe i šumama sa crnim borom (*Pinetum nigrae*), ekosistema provincije reliktnih borovih šuma balkanskog poluostrva. Biomski, ova ornitofaunistička grupacija pripadala bi nekoj prelaznoj varijanti bioma južnoevropskih, pretežno listopadnih podgorskih i brdskih šuma s jedne strane, a s druge strane biomu kamenjara, pašnjaka i šuma na kamenjarima oromediterana.

Sledeće vrste ptica smatraju se gnezdaricama:

<i>Circaetus gallicus</i>	<i>Anthus trivialis</i>	* <i>P. ater</i>
<i>Accipiter gentilis</i>	<i>Troglodytes troglodytes</i>	* <i>P. caeruleus</i>
<i>A. nisus</i>	* <i>Muscicapa striata</i>	<i>P. major</i>
<i>Buteo buteo</i>	<i>Erithacus rubecula</i>	<i>Sitta europaea</i>
<i>Columba oenas</i>	* <i>Luscinia megarhynchos</i>	<i>Certhia familiaris</i>
<i>C. palumbus</i>	<i>Phoenicurus ochruros</i>	* <i>C. brachydactyla</i>

<i>Cuculus canorus</i>	<i>Ph. phoenicurus</i>	<i>Garrulus glandarius</i>
* <i>Otus scops</i>	<i>Turdus merula</i>	<i>Corvus cornix</i>
<i>Bubo bubo</i>	* <i>T. philomelos</i>	<i>Fringilla coelebs</i>
<i>Caprimulgus europaeus</i>	<i>T. viscivorus</i>	* <i>Serinus serinus</i>
<i>Picus viridis</i>	* <i>Sylvia borin</i>	<i>Carduelis chloris</i>
<i>P. canus</i>	<i>S. atricapilla</i>	<i>C. carduelis</i>
* <i>Dryocopus martius</i>	<i>Phylloscopus collybita</i>	* <i>Loxia curvirostra</i>
* <i>Dendrocopos major</i>	* <i>Regulus regulus</i>	<i>Emberiza citrinella</i>
* <i>D. medius</i>	* <i>R. ignicapillus</i>	<i>E. cirrus</i>
* <i>D. minor</i>	* <i>Parus lugubris</i>	* <i>E. cia</i>

5. 2. 2. 3. 5. Podgorske listopadne šume

Staništa ove ornitofaunističke grupacije po LAKUŠIĆU (1984) spadaju u ekosisteme jesene šašike i crnog graba (*Seslerio autumnalis* – *ostrictum carpinifolie*), ekosistem sa cerom i kitnjakom (*Quercetum petraeae* – *cerris*) lišćarsko listopadne provincije evrosibirsko – boreoameričke regije, a biomi bi spadala u submediteranske šume u jadranskom submediteranu odnosno prelazu ka biomu južnoevropskih pretežno listopadnih šuma. Ove šume su obično prorodene i degradirane a nalaze se na toplim prisojnim padinama naročito južnog predgorja Durmitora. Gnezdaricama se smatraju sledeće vrste ptica:

<i>Falco tinnunculus</i>	<i>Luscinia megarhynchos</i>	* <i>Oriolus oriolus</i>
<i>Columba palumbus</i>	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	<i>Lanius collurio</i>
<i>Streptopelia turtur</i>	<i>Turdus merula</i>	<i>Garrulus glandarius</i>
<i>Cuculus canorus</i>	<i>Turdus philomelos</i>	<i>Corvus cornix</i>
<i>Otus scops</i>	<i>Sylvia atricapilla</i>	<i>Fringilla coelebs</i>
<i>Upupa epops</i>	<i>Phylloscopus collybita</i>	<i>Carduelis chloris</i>
<i>Jynx torquilla</i>	* <i>Parus lugubris</i>	<i>C. carduelis</i>
<i>Picus viridis</i>	<i>P. caeruleus</i>	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>
<i>Dendrocopos major</i>	<i>P. major</i>	<i>Emberiza citrinella</i>
* <i>D. syriacus</i>	<i>Sitta europaea</i>	** <i>E. cirrus</i>
<i>D. medius</i>	* <i>Certhia brachydactyla</i>	

5. 2. 2. 4. Stalna ljudska naselja

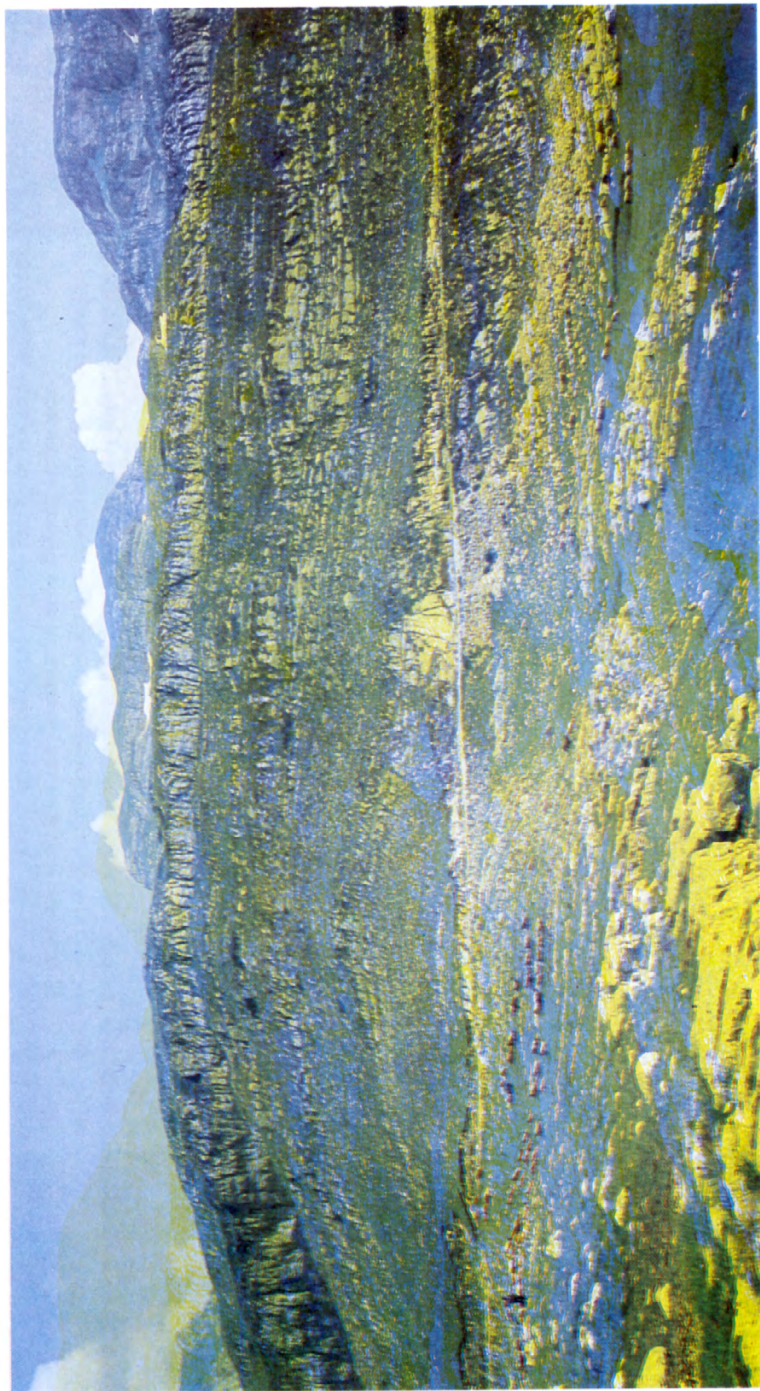
5. 2. 2. 4. 1. Planinska naselja

Staništa ove ornitofaunističke grupacije pripadaju stalnim planinskim naseljima koncentrisanim uglavnom na Jezerskoj površi na visini od oko 1300 m i više. To su sekundarna staništa koja LAKUŠIĆ (1984) svrstava u ruralne ekosisteme, a biomi pripadaju svakako ishodnom biomu evropskih, pretežno četinarskih šuma borealnog tipa. Sledeće vrste se smatraju gnezdaricama:

* <i>Streptopelia decaocto</i>	<i>Ph. phoenicurus</i>	<i>Corvus cornix</i>
* <i>Hirundo rustica</i>	* <i>Oenanthe oenanthe</i>	<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Motacilla alba</i>	<i>Pica pica</i>	* <i>Passer domesticus</i>
<i>Phoenicurus ochruros</i>	<i>Corvus monedula</i>	* <i>P. montanus</i>

Sl. 9. -- Boljske grede sa svojom jugozapadnom ekspozicijom predstavljaju značajno stanište za termofilne vrste ptica kao i za one koje se gneзде na liticama stena.
"Boljske grede" with their south-west exposition represent an important place for thermophilic species as well as for species nesting on rock

Sl. 10. -- Dobri do - visokoplaninske kamenite livade. "Dobri do" - high mountain stony meadow.

5. 2. 2. 4. 2. Brdska naselja

Staništa ovog tipa takođe pripadaju ekosistemu ruralnog tipa, ali biomski pripadaju južnoevropskim listopadnim šumama ili čak biomu submediteranskih šuma. Ovakva naselja se većinom nalaze na južnom predgorju Durmitora u pojasu do 1100 m nadmorske visine. Sledeće vrste ptica smatraju se gnezdaricama:

* <i>Streptopelia decaocto</i>	<i>Ph. phoenicurus</i>	<i>Sturnus vulgaris</i>
* <i>Hirundo rustica</i>	<i>Pica pica</i>	* <i>Passer domesticus</i>
<i>Motacilla alba</i>	<i>Corvus monedula</i>	* <i>P. montanus</i>
<i>Phoenicurus ochrurus</i>	<i>C. cornix</i>	<i>Carduelis chloris</i>

5. 2. 2. 4. 3. Dolinska naselja

Staništa ove ornitofaunističke grupacije spadaju takođe u ruralne ekosisteme, a biomski se mogu vezati uglavnom za južnoevropske pretežno listopadne šume. To su uglavnom naselja u proširenim delovima Komarnice i Tare. Sledeće vrste ptica smatraju se gnezdaricama:

* <i>Streptopelia decaocto</i>	<i>Ph. phoenicurus</i>	* <i>Passer domesticus</i>
<i>Galerida cristata</i>	<i>Pica pica</i>	* <i>P. montanus</i>
<i>Hirundo rustica</i>	<i>Corvus monedula</i>	<i>C. chloris</i>
<i>Motacilla alba</i>	<i>C. cornix</i>	<i>C. carduelis</i>
<i>Phoenicurus ochrurus</i>	<i>Sturnus vulgaris</i>	

5. 2. 2. 5. Kamnita staništa

5. 2. 2. 5. 1. Visokoplaninske i planinske stene i kamenjari (Sl.9.)

Staništa ove ornitofaunističke grupacije po LAKUŠIĆU (1984) spadaju u ekosistem karbonatnih stena i ekosistem krečnjačkih sipara, visokodinarske provincije alpsko – visokonordijske regije. Analogno tome, ova grupacija bi pripadala biomu alpijsko – visokonordijskih kamenjara, pašnjaka, snežanika i osuljina. Međutim, ovakva staništa su često interzonalna, tako da ih srećemo i na nižim visinskim pojasovima. Uz to ima osnova da durmitorska staništa, bar neka od njih, uvrstimo i u biom kamenjara, pašnjaka i šuma na kamenjarima oromediteranskih planina. Sledeće vrste smatramo gnezdaricama:

<i>Gyps fulvus</i>	* <i>Prunella colaris</i>	* <i>Tichodroma muraria</i>
* <i>Aquila chrysaetos</i>	<i>Phoenicurus ochrurus</i>	* <i>Pyrrhocorax graculus</i>
<i>Falco tinnunculus</i>	<i>Oenanthe oenanthe</i>	* <i>P. pyrrhocorax?</i>
<i>F. peregrinus</i>	* <i>Oe. hispanica?</i>	<i>Corvus corax</i>
* <i>Ptyonoprogne rupestris</i>	* <i>Monticola saxatilis</i>	* <i>Montifringilla nivalis</i>
* <i>Delichon urbica</i>		

5. 2. 2. 5. 2. Stene i litice u kanjonima, grede i ponori u brdskom pojasu

Staništa ove ornitofaunističke grupacije obuhvataju sve krševite delove durmitorskog masiva a naročito njegovog podgorja ispod planinskog pojasa bez obzira da li se nalaze na obodima kanjona ili na usamljenim gredama. Teško je identifikovati ova staništa u ekosistenskoj podeli koju daje LAKUŠIĆ (1984), zato

što on prvenstveno vodi računa o tipovima vegetacije. Biomski ova staništa odgovaraju kamenjarima, pašnjacima i šumama na kamenjarima oromediteranskih planina. Sledeće vrste smatraju se gnezdaricama:

<i>Gyps fulvus</i>	<i>Athene noctua</i>	* <i>Monticola saxatilis</i>
* <i>Aquila chrysaetos</i>	<i>Asio otus</i>	** <i>Sitta neumayer</i>
<i>Falco tinnunculus</i>	* <i>Ptyonoprogne rupestris</i>	<i>Tichodroma muraria</i>
<i>F. peregrinus</i>	* <i>Delichon urbica</i>	<i>Corvus monedula</i>
* <i>Columba livia</i>	<i>Phoenicurus ochruros</i>	<i>Corvus cornix</i>
<i>Bubo bubo</i>	<i>Oenanthe oenanthe</i>	

5. 2. 2. 5. 3. Kamenjari sa retkom drvcnastom vegetacijom u pobrđu

Staništa ove ornitofaunističke grupacije odlikuju se skeletnom podlogom ali ne tako izrazitim geomorfološkim oblicima. Obrasli su obično jako degradiranom vegetacijom koja odgovara pojmu šikare ili degradiranog šibljacka. Ta staništa verovatno pripadaju ekosistemima jesenje šašike i crnog graba (*Seslerio autumnalis* – *Ostryetum carpinifoliae*) i ekosistemu bjelograbića sa javorom (*Aceri* – *Carpinetum orientalis*) lišćarsko listopadne provincije evrosibirsko – boreoameričke regije, a biomski pripada najverovatnije nekom prelazu između oromediterana i submediterana. Od gnezdarica ovde se sreće mali broj:

* <i>Alectoris graeca</i>	<i>Oenanthe oenanthe</i>	* <i>Emberiza cia</i>
<i>Upupa epos</i>	<i>Lanius minor</i>	** <i>E. hortulana</i>

5. 2. 2. 5. 4. Kamenjari usred planinskih livada

Ovakva staništa nemaju neku jako specifičnu ornitofaunističku grupaciju, ali su jako karakteristična za jezersku površ. Ekosistemska pripadnost je teško utvrđiva. Pored manjih ili većih gomila kamenja usred livada, to su ponekad i nekropole stećaka, ili temelji nekadašnjih ili sadašnjih stanova. Karakteristične su sledeće gnezdarice:

* <i>Alectoris graeca</i>	<i>Phoenicurus ochruros</i>
<i>Motacilla alba</i>	<i>Oenanthe oenanthe</i>

5. 2. 2. 6. Vodena staništa

5. 2. 2. 6. 1. Planinska jezera, potoci i reke

Staništa ove ornitofaunističke grupacije LAKUŠIĆ (1984) označava kao ekosistem slatkih voda. Biomski ona pripadaju najvećim delom evropskim, pretežno četinarskim šumama borealnog tipa, a manjim delom alpijsko – visokonordijskim kamenjarima, pašnjacima, snežanicima i osuljinama, odnosno južnoevropskim listopadnim šumama. Među sledećim vrstama ptica, većinu čine gnezdarice:

** <i>Tachybaptus ruficollis</i>	<i>F. peregrinus</i>	<i>Larus ridibundus</i>
** <i>Podiceps nigricollis</i>	* <i>Rallus aquaticus</i>	<i>Chlidonias hybridus</i>
<i>Ardea cinerea</i>	<i>Crex crex</i>	<i>Ch. niger</i>
<i>Anas crecca</i>	<i>Gallinula chloropus</i>	<i>Alcedo atthis</i>

* <i>A. platyrhynchos</i>	** <i>Fulica atra</i>	<i>Motacilla cinerea</i>
** <i>Aythya fuligula</i>	<i>Tringa totanus</i>	<i>M. alba</i>
* <i>Bucephala clangula</i>	<i>T. ochropus</i>	<i>Cinclus cinclus</i>
<i>Falco subbuteo</i>	<i>Actites hypoleucos</i>	* <i>Acrocephalus arundinaceus</i>

5. 2. 2. 6. 2. Dolinske reke

Obale Tare i Komarnice u donjem toku naseljava ustvari ista, samo daleko siromašnija ornitofauna kao u prethodnom staništu. Biomski se ova siromašna ornitofaunistička grupacija može uslovno vezati za južnoevropske listopadne šume. Zabeležene su sledeće vrste ptica:

<i>Actites hypoleus</i>	<i>Motacilla cinerea</i>	<i>Cinclus cinclus</i>
<i>Alcedo atthis</i>	<i>M. alba</i>	

5.3. DINAMIKA VERTIKALNE ZONALNOSTI

Svaki veliki planinski masiv središnjeg dela Balkanskog poluostrva ima vrlo izraženu vertikalnu zonalnost bioma, odnosno vegetacije, kao posledicu gradijenta ekoloških uslova. Na Durmitoru, uključujući i kanjon Tare i Komarnice, vrlo je izrazita vertikalna zonalnost ornitofaunističkih grupacija, mada ona na mnogim delovima nosi neke izražene specifičnosti. Na ovom mestu pozabavićemo se promenama u toj zonalnosti. Dve grupe promena smatramo posebno zanimljivim: (1) promene koje su posledica antropogenih efekata i (2) sezonske promene visinskog rasporeda ptica.

5.3.1. Antropogene promene

Jedna od najupečatljivijih promena u visinskom rasporedu ptica Durmitora odnosi se na vrste koje, po MATVEJEVU (1950) pripadaju tzv. potolinskom tipu ornitofaune, a na Durmitoru se sreću u planinskoj zoni, tamo gde je, na račun šuma, na visini od 1200–1600 m, čovek stvorio livade i naselja. U tu kategoriju spadaju sledeće potolinske vrste ptica:

<i>Coturnix coturnix</i>	<i>Hirundo rustica</i>	* <i>Sturnus vulgaris</i>
* <i>Streptopelia decaocto</i>	<i>Pica pica</i>	* <i>Passer domesticus</i>
<i>S. turtur</i>	<i>Corvus monedula</i>	<i>P. montanus</i>

Medu ovim vrstama, zvezdicom su obeležene one za koje je Durmitor možda najviše gnezdište u Jugoslaviji, na Balkanskom poluostrvu ili Evropi. Prodiranje nizinskih vrsta u više zone je poznat progradacioni proces usled degradacije ekosistema (VASIĆ 1977), a na Durmitoru je samo dotakao svoje dosad nezabeležene rekorde. Rezultat ovakvih degradaciono-progradacionih procesa jeste sve veće ujednačavanje ornitofauna različitih visinskih pojaseva i zamena specijalizovanih vrsta eurivalentnim. Sa gledišta zaštite i interesa Nacionalnog parka, ovakvi procesi moraju biti nepoželjni, čak iako, formalno gledano, znače obogaćivanje broja vrsta ptica.

5.3.2. Sezonska dinamika

Vrlo oštri zimski uslovi u gornjim pojasevima Durmitora, a naročito degradiranost šumskog pokrivača koji ne može da pruži dovoljno zaštite, prinuđuje mnoge vrste ptica iz kategorije stanarica da se u jesen spuste u doline, a naročito u kanjone Tare i Komarnice. U suštini, svake godine se dešava rekapitulacija onih migracija kakve su se verovatno dogodile u prošlosti pri nailasku svake glacijacije, kada su kanjoni poslužili kao refugijumi.

U kategoriju takvih ptica, koje ne napuštaju zimi Durmitor, već iz viših silaze u niže pojaseve, spadaju sledeće vrste:

<i>Falco tinnunculus</i>	<i>T. merula</i>	<i>Certhia familiaris</i>
<i>Alectoris graeca</i>	<i>T. viscivorus</i>	<i>Fringilla coelebs</i>
<i>Cinclus cinclus</i>	<i>Regulus regulus</i>	<i>Serinus serinus</i>
<i>Prunella modularis</i>	<i>Parus montanus</i>	<i>Carduelis carduelis</i>
<i>P. collaris</i>	<i>P. cristatus</i>	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>
<i>Erithacus rubecula</i>	<i>P. caeruleus</i>	<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Phoenicurus ochruros</i>	<i>Tichodroma muraria</i>	
<i>Turdus torquatus</i>		

Ovakvo veliki broj vrsta koje nalaze zimsko utočište u okviru kompleksnog područja Durmitora, govori da kanjoni kojima su ove planine omeđene predstavljaju izuzetnu pogodnost za prezimljavanje jednog dela ornitofaune, pa se i u tome mogu tražiti uzroci velikog bogatstva i raznovrsnosti ptičjeg sveta Durmitora.

6. SPISAK UTVRĐENIH TAKSONA

*abietum, Parus 125	Alcedo 61
*Acanthis 155	Alectoris 28
*Accentor 91	alpestris balcanica, Eremophila 78
Accipiter 16 - 17	*alpestris, Merula torquata 101
ACCIPITRIFORMES 4. 4	alpestris, Turdus torquatus 101
Acrocephalus 105 - 106	*alpinus, Accentor 91
Actites 42	*alpinus, Pyrrhocorax 140
Accipitridae 4. 4. 1.	alpinus, Picoides tridactylus 73
AEGITHALIDAE 4. 16. 10.	ANAS 5, 6
Aegithalos 120	ANATIDAE 4. 3. 1.
Aegolius 57	ANSERIFORMES 4. 3.
Alauda 77	Ant'hus 82 - 84
ALAUDIDAE 4. 16. 1.	APODIDAE 4. 13. 1.
alba alba, Motacilla 87	APODIFORMES 3. 13
albicollis, Ficedula 119	apivorus, Pernis 11
ALCEDINIDAE 4. 14. 1.	Apus 59 - 60

* = sinonimi

- apus apus, Apus 59
 *aquaticus, Anthus 84
 aquaticus aquaticus, Rallus 30
 aquaticus, Cinclus cinclus 88
 Aquila 19
 arborea arborea, Lullula 76
 Ardea 4
 ARDEIDAE 4. 2. 1.
 argentatus, Larus 44
 arquata arquata, Numenius 37
 arundinaceus arundinaceus, Acrocephalus 106
 arvensis cantarella, Alauda 77
 arvensis coelipeta, Alauda 77
 ASIO 56
 Athene 55
 ater derjugini, Parus 125
 atra atra, Fulica 33
 atricapilla atricapilla, Sylvia 111
 atthis atthis, Alcedo 61
 aurantiiventris, Carduelis chloris 152
 aureus, Gypaetus barbatus 12
 Aythya 7 - 9
 balcanica, Carduelis carduelis 154
 balcanica, Eremophila alpestris 78
 balcanicus, Dendrocopos syriacus 69
 *balcanicus, Dryobates major 69
 barbatus aureus, Gypaetus 12
 Bonasa 25
 bonasia rupestris, Bonasa 25
 borin borin, Sylvia 110
 brachydactyla brachydactyla, Calandrella 74
 brachydactyla brachydactyla, Certhia 132
 Bubo 54
 bubo bubo, Bubo 54
 BUBONINAE 4. 11. 1. 1
 Bucephala 10
 Buteo 18
 buteo buteo, Buteo 18
 caesia, Sitta europaea 128
 caeruleus caeruleus, Parus 126
 calandra calandra, Miliaria 163
 Calandrella 74
 canus canus, Picus 66
 *canus, Gecinus 66
 CALIDRINAE 4. 8. 3. 1.
 Calidris 36
 cannabina cannabina, Carduelis 155
 *cannabina cannabina, Acanthis 155
 canorus canorus, Cuculus 52
 cantarella, Alauda arvensis 77
 CAPRIMULGIDAE 4. 12. 1.
CAPRIMULGIFORMES 4. 12.
 Caprimulgus 58
 Carduelis 152 - 155
 carduelis balcanica, Carduelis 154
 caryocatactes caryocatactes, Nucifraga 139
 *caryocatactes pachyrhynchus, Nucifraga 139
 caudatus caudatus, Aegithalos 120
 Certhia 131 - 132
 CERTHIIDAE 4. 16. 14.
 CHARADRIIDAE 4. 8. 2.
CHARADRIIFORMES 4. 8.
 Charadrius 35
 CHLIDONIAS 45 - 46
 chloris aurantiiventris, Carduelis 152
 *chloris, Chloris 152
 chloropus chloropus, Gallinula 32
 chrysaetos chrysaetos, Aquila 19
 cia cia, Emberiza 161
CICONIFORMES 4. 2.
 CINCLIDAE 4.16.4.
 Cinclus 88
 cinclus aquaticus, Cinclus 88
 cinclus orientalis, Cinclus 88
 *cinerea, Calandrella 74
 cinerea cinerea, Ardea 4
 cinerea cinerea, Motacilla 86
 Circus 15
 cirlus cirlus, Emberiza 160
 citrinella citrinella, Emberiza 159
 clangula clangula, Bucephala 10
 clarkei, Turdus philomelos 103
 Coccythraustes 158
 coccythraustes coccythraustes, Coccythr. 158
 coelebs caucasica, Fringilla 149
 coelebs coelebs, Fringilla 149

- coelipeta, *Alauda arvensis* 77
 **Colaeus* 142
 **collaris*, *Accentor* 91
 **collaris*, *Corvus* 142
collaris subalpina, *Prunella*
colchicus, *Dendrocopos minor* 72
collurio collurio, *Lanius* 134
collybita collybita, *Phylloscopus* 113
Columba 47 - 49
 COLUMBIDAE 4. 9. 1.
COLUMBIFORMES 4. 9.
communis communis, *Sylvia* 109
Coracias 62
CORACIIFORMES 4. 14
corax corax, *Corvus* 144
cornix cornix, *Corvus* 143
cornix, *Corvus corone* 143
cornix, *Corvus* 143
corone cornix, *Corvus* 143
 CORVIDAE 4. 16. 17.
Corvus 142 - 144
Coturnix 29
coturnix coturnix, *Coturnix* 29
crecca crecca, *Anas* 5
Crex 31
crex, *Crex* 31
Circaetus 14
cristata cristata, *Galerida* 75
cristatus cristatus, *Parus* 124
 CUCULIDAE 4. 10. 1.
CUCULIFORMES 4. 10.
Cuculus 52
curonicus, *Charadrius dubius* 35
 **Curruca* 108
curruca curruca, *Sylvia* 108
curvirostra curvirostra, *Loxia* 156
decaocto decaocto, *Streptopelia* 50
Delichon 81
Dendrocopos 68 - 72
derjugini, *Parus ater* 125
domesticus domesticus, *Passer* 146
 **Dryobates* 68 - 72
Dryocopus 67
dubius curonicus, *Charadrius* 35
Emberiza 159 - 162
 EMBERIZIDAE 4. 16. 21.
epops epops, *Upupa* 63
Eremophila 78
 **ericetorum*, *Turdus* 103
Erithacus 92
europaea caesia, *Sitta* 128
europaeus meridionalis, *Caprimulgus* 58
Ficedula 118 - 119
Fringilla 149 - 150
 FRINGILLIDAE 4. 16. 20.
Galerida 75
gibraltariensis, *Phoenicurus ochruros* 94
Gyps 13
Falco 20 - 24
 FALCONIDAE 4. 5. 1.
 FALCONIFORMES 4. 5.
familiaris macrodactyla, *Certhia* 131
ferina, *Aythya* 7
flava, *Motacilla* 85
Fulica 33
fuligula, *Aythya* 9.
fulvus fulvus, *Gyps* 13
funereus funereus, *Aegolius* 57
 GALIIFORMES 4. 6
gallicus gallicus, *Circaetus* 14
Gallinula 32
Garrulus 137
garrulus garrulus, *Coracias* 62
 **Gecinus (Picus)* 65
gentilis gentilis, *Accipiter* 16
gentilis marginatus, *Accipiter* 16
 **germanica*, *Pyrrhula* 157
glandarius albipectus, *Garrulus* 137
glandarius glandarius, *Garrulus* 137
glandarius graecus, *Garrulus* 137
glandarius yugoslavicus, *Garrulus* 137
glareola, *Tringa* 41
 **graculus*, *Coracia* 140
graculus graculus, *Pyrrhocorax* 140
graeca graeca, *Alectoris* 28
 GRUIFORMES 4. 7.

- GYPAETUS 12
 HAEMATOPODIDAE 4. 8. 1.
 Haematopus 34
 HIRUNDINIDAE 4. 16. 2.
 Hirundo 80
 hispanica, Oenanthe 99
 hortulana hortulana, Emberiza 162
 *hortulanus, Serinus 151
 hybridus hybridus, Chlidonias 45
 hypoleucus, Actites 42
 ignicapillus ignicapillus, Regulus 116
 Ixobrychus 3
 Jynx 64
 LANIIDAE 4. 16. 16.
 Lanius 134 - 136
 LARIDAE 4. 8. 4.
 Larus 43 - 44
 *Leuconotopicus 72
 *leucotos, Dryobates 71
 *leucotos lilfordi, Dendrocopos 71
 lilfordi lilfordi, Dendrocopos 71
 livia livia, Columba 47
 Loxia 156
 lugubris lugubris, Parus 122
 Lullula 76
 Luscinia 93
 *Lycos 142
 macrodactyla, Certhia familiaris 131
 *major, Dryobates 68
 major major, Parus 127
 major pinetorum, Dendrocopos 68
 *major, Picus 68
 *major, Dryobates balcanicus 69
 martius martius, Dryocopus 67
 martius pinetorum, Dryocopus 67
 marginatus, Accipiter gentilis 16
 medius medius, Dendrocopos 70
 *medius, Dryobates 70
 megarhynchos megarhynchos, Luscinia 93
 melba melba, Apus 60
 meridionalis, Caprimulgus europaeus 58
 *Merula 101
 merula merula, Turdus 102
 Miliaria 163
 minor colchicus, Dendrocopos 72
 minor Dryobates 72
 minor minor, Lanius 135
 minor serbicus, Picoides 72
 minuta, Calidris 36
 minutus minutus, Ixobrychus 3
 modularis modularis, Prunella 90
 *monedula, Colaeus 142
 *monedula, Lycos
 monedula soemmeringii, Corvus 142
 montanus montanus, Parus 123
 montanus montanus, Passer 147
 Monticola 100
 Montifringilla 148
 montifringilla, Fringilla 150
 Motacilla 85 - 87
 MOTACILLIDAE 4. 16. 3
 *montanellus, Accentor 91
 muraria muraria, Trichodroma 130
 Muscicapa 117
 MUSCICAPIDAE 4. 16. 9.
 naumanni, Falco 20
 nebularia, Tringa 39
 neumayer neumayer, Sitta 129
 niger niger, Chlidonias 46
 *nigricans, Coccothraustes 158
 nigricollis nigricollis, Podiceps 2
 nisoria nisoria, Sylvia 107
 nisis nisis, Accipiter 17
 nivalis nivalis, Montifringilla 148
 noctua noctua, Athene 55
 Nucifraga 139
 Numenius 37
 nyroca 8
 ochropus, Tringa 40
 ochruros gibraltariensis, Phoenicurus 94
 Oenanthe 98 - 99
 oenanthe oenanthe, Oenanthe 98
 oenas oenas, Columba 48
 *opscura, Curruca 108
 ORIOLIDAE 4. 16. 15.
 Oriolus 133

- oriolus oriolus, Oriolus 133
 ostralegus ostralegus, Haematopus 34
 Otus 53
 otus otus, Asio 56
 palumbus palumbus, Columba 49
 palustris palustris, Parus 121
 PARIDAE 4. 16. 11.
 Parus 121 - 127
 parva parva, Ficedula 118
 Passer 146 - 147
 PASSERIDAE 4. 16. 19.
PASSERIFORMES 4. 16.
 peregrinus peregrinus, Falco 24
 Pernis 11
 PHASIANIDAE 4. 6. 2.
 Phoenicurus 94 - 95
 phoenicurus phoenicurus, Phoenicurus 95
 *philomelos, Turdus
 philomelos clarkei, Turdus
 philomelos philomelos, Turdus 103
 *Phylloperone 113
 Phylloscopus 112 - 114
 Pica 138
 pica pica, Pica 138
 PICIDAE 4. 15. 1.
PICIFORMES 4. 15
 Picoides 72 - 73
 Picus 65 - 66
 pinetorum, Dryopus martius 67
 pinetorum, Picus viridis 65
 platyrhynchos platyrhynchos, Anas 6
 Podiceps 2
 PODICIPEDIDAE 4. 1. 1.
PODICIPEDIFORMES 4. 1.
 *pratensis, Crex
 pratensis pratensis, Anthus 83
 *Pratincola 96
 Prunella 90 - 91
 PRUNELLIDAE 4. 16. 6
 Ptyonoprogne 79
 pygargus, Circus 15
 Pyrrhocorax 140 - 141
 *pyrrhocorax, C. 141
 pyrrhocorax docilis, Pyrrhocorax 141
 *pyrrhocorax, Pyrrhocorax 140
 Pyrrhula 157
 pyrrhula pyrrhula, Pyrrhula 157
 pyrrhula rossikowi, Pyrrhula 157
 RALLIDAE 4. 7. 1.
 Rallus 30
 Regulus 115 - 116
 regulus regulus, Regulus 115
 *relicta, Nucifraga 139
 ridibundus, Larus 43
 rubecula rubecula, Erithacus 92
 rubicola, Saxicola torquata 97
 *rubetra, Pratincola 96
 rubetra, Saxicola 96
 ruficollis ruficollis, Tachybaptus 1
 *rufa, Phylloperone 113
 *rufus, Phylloscopus 113
 rupestris, Bonasa bonasia 25
 rupestris, Ptyonoprogne 79
 rustica rustica, Hirundo 80
 Saxicola 96 - 97
 saxatilis saxatilis, Monticola 100
 schoenobaenus, Acrocephalus 105
 SCOLOPACIDAE 4. 8. 3.
 scops scops, Otus 53
 senator senator, Lanius 136
 *serbicus, Leuconotopicus minor 72
 serbicus, Picoides minor 72
 Serinus 151
 serinus, Serinus 151
 sibilatrix elangeri, Phylloscopus 112
 sibilatrix sibilatrix, Phylloscopus 112
 Sitta 128 - 129
 SITTIDAE 4. 16. 12.
 soemmeringii, Corvus monedula 142
 spinoletta spinoletta, Anthus 84
 spinus, Carduelis 153
 *spinus Chrysomitris 153
 *spinoletta, Anthus 84
 *stapazina, Saxicola 99
 STERNIDAE 4. 8. 5.
 Streptopelia 50 - 51

- striata striata, Muscicapa 117
 STRIGIDAE 4. 11. 1.
STRIGIFORMES 4. 11.
 STRIGINAE 4. 11. 1. 2.
 STURNIDAE 4. 16. 18.
 Sturnus 145
 subalpina, Prunella collaris 91
 subbuteo subbuteo, Falco 23
 Sylvia 107 - 111
 SYLVIIDAE 4. 16. 8.
 syriacus balcanicus, Dendrocopos 69
 syriacus syriacus, Dendrocopos 69
 Tachybaptus 1
 Tetrao 26 - 27
 TETRAONIDAE 4. 6. 1.
 tetric tetric, Tetrao 26
 tinnunculus tinnunculus, Falco 21
 torquata rubicola, Saxicola 97
 *torquata alpestris, Merula
 torquatus alpestris, Turdus 101
 torquilla torquilla, Junx 64
 totanus totanus, Tringa 38
 Trichodroma 130
 TRICHODROMADIDAE 4. 16. 13.
 tridactylus alpinus, Picoides 73
 Tringa 38 - 41
 TRINGINAE 4. 8. 3. 2.
 trivialis trivialis, Anthus 82
 trochilus, Phylloscopus 114
 Trogodytes 89
 trogodytes trogodytes, Trogodytes 89
 TROGLODYTIDAE 4. 16. 5
 TURDIDAE 4. 16. 7.
 Turdus 101 - 104
 turtur turtur, Streptopelia 51
 Upupa 63
 UPUPIDAE 4. 14. 2.
 urbica urbica, Delichon 81
 urogallus urogallus, Tetrao 27
 vespertinus, Falco 22
 virescens, Picus viridis 65
 *viridicanus, Picus 66
 *viridis, Gecinus (Picus) 65
 viridis pinetorum, Picus 65
 viridis virescens, Picus 65
 viridis viridis, Picus 65
 viscivorus jubilaus, Turdus 104
 viscivorus viscivorus, Turdus 104
 vulgaris vulgaris, Sturnus

7. ZAKLJUČCI

Rezultati dosadašnjih istraživanja, mada se ne mogu smatrati dovoljnim za konačne zaključke o ornitofauni Durmitora, ipak ukazuju na neke osnovne karakteristike ptičjeg sveta ove planine.

1. Ornitofauna Durmitora je svakako jedna od vrstama najbogatijih na Balkanskom poluostrvu i Evropi. Uzroke takvom bogatstvu treba tražiti u kompleksnosti rasporeda bioma i staništa, geografskom položaju i hidrografskim i orografskim karakteristikama, među kojima prvorazredno mesto imaju refugijalni kanjoni.

2. Sastav ornitofaune Durmitora, pored očekivanog zapadnopalearktičkog karaktera, obeležen je vrlo izrazitim prisustvom oromediteranskih, mediteranskih i balkanskih elemenata. Kao planinsko područje, karakteriše se znatnim brojem borealnih ptica, ali su upadljive i podvrste koje ukazuju na istočne faunističke veze, među kojima se ističu i izvesni stepski elementi. To govori o kompleksnosti porekla i istorije naseljavanja ptica Durmitora, uključujući i antropogene uticaje.

3. Biomska pripadnost ornitofaunističkih grupacija Durmitora mogla je biti data samo u najopštijim crtama, zato što nisu vršena kvantitativna istraživanja ujednačenim metodama. Trebalo bi da to bude jedan od prvih zadataka ekipnih istraživanja ornitofaune Durmitora.

4. Vertikalna distribucija i njena dinamika, mada sagledana tek u nagoveštajima, ukazuje na niz specifičnosti. Stiče se utisak da, u sezonskim pokretima ptica, područje Durmitora, po nekom pokazatelju, funkcionise gotovo kao zatvoren sistem, pre svega zahvaljujući prostanstvu, vegetaciji, klimi, higrografiji i orografiji.

8. LITERATURA

- C r a m p, S. and S i m m o n s, K. E. L. (eds.) (1977-1985): The Birds of the Western Palearctic 1-3. -Oxford University Press, Oxford, London, New York.
- C r a m p, S. (ed) (1985-1988): The Birds of the Western Palearctic 4-5. - Oxford University Press, Oxford, New York.
- C r i b b, P. W. (1973): Expedition to Montenegro - Bull. Amateur Entom. Soc. London 32: 76-88.
- D i m o v s k i, A. (1968): Biogeografska i ekološka karakteristika na Skopska kotlina. -Godišen zbornik na PMF, Skopje 20: 1-64.
- D o n č e v, J. (1961): Ptice na Vitoša planina - Izvestija na zoologičeskija institut BAN, Sofija 10: 59-137.
- F i r e r, L.J. (1894): Jedna godina ornitološkog izučavanja u Crnoj Gori. - Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, 6: 543-608.
- G r e g o r i, J. (1977): Ekološki in favnistički pregled ptičev severozahodne Slovenije. -Larus 29-30: 33-81.
- H a i n a r d, R. (1957): Bilješke s puta po Jugoslaviji -Larus, 9-10: 220-221.
- H a r t e r t, E. (1910-1922): Die Vögel der palearktischen Fauna 1-3 -R. Friedländes und Sohn, Berlin
- H o w a r s, R. & M o o r e, A. (1980): A complete checklist of the Birds of the World. -Oxford University Press, Oxford, New York, Toronto, Melbourne.
- L a k u š i ć, R. (1984): Flora i ekosistemi planine Durmitora. -Fauna Durmitora 1: 63-92, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Titograd.
- M a n d i ć, R., G a j i ć, S., P e š i ć, R., Đ u r d e v i ć, Z., D i m i t r i j e v i ć, R., K r i v o k a p i ć, D., K a r a k a š e v i ć, M., M a r i n k o v i ć, S., B a l i, S. (1979): Izveštaj BID "Josif Pančić", Durmitor 79 - Biološko istraživačko društvo "Josif Pančić", Beograd, 2 - 24.
- M a n d i ć, R., G a j i ć, S., P e š i ć, R., Đ u r d e v i ć, Z., K r i v o k a p i ć, D., K a r a k a š e v i ć, M., M a r i n k o v i ć, S., B a l i, S. (1980): Prilog poznavanja ornitofaune Nacionalnog Parka Durmitor. - Istraživač, 3 - 4: 67 - 76.
- M a r i n k o v i ć, S. i M a n d i ć, R. (1987): Izveštaj o realizaciji ornitoloških istraživanja na području Nacionalnog parka Durmitor, Žabljak-Beograd (rukopis).
- M a t v e j e v, S. D. (1950): Rasprostranjenje i život ptica u Srbiji. - Srpska akademija nauka, Beograd.
- M a t v e j e v, S. D. (1955): Spisak ptica užeg područja Kopaonika. - Glasnik Prirodnačkog muzeja Srpske zemlje B7 (3): 170 - 173.
- M a t v e j e v, S. D. i V a s i ć, V. (1973): Catalogus faunae Jugoslaviae IV / 3 Aves - Academia Scientiarum et Artium Slovenica, Ljubljana.

- M a t v e j e v, S. D. (1976): Pregled faune ptica Balkanskog poluostrva, prvi deo: *Piciformes et Passeriformes*. - Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd.
- M a t v e j e v, S. D. (1983): Ptice Triglavskog nacionalnog parka i susednih predela. - *Larus* 33 - 35 : 69 - 91.
- M a t v e j e v, S. D. (1988): "Ograničeni transekt" - metoda određivanja frekvencije nalaženja vrsta u biotopu (*Aves, Orthoptera*) - *Larus* 38-39: 147-164.
- M a t v e j e v, S. D. i P u n c e r, J. I. (1989): Predeli Jugoslavije - Karta bioma i njihova zaštita. - Prirodnjački muzej, posebna izdanja, Beograd.
- O b r a t i l, S. (1983): Struktura i dinamika populacija ptica (*Aves*) nekih ekosistema na planini Vranici. - *Glasnik Zemaljskog muzeja BiH, Prirodne nauke, NS 22*: 95-114.
- P e k i ć, B. (1972): Prilog poznavanju ornitofaune kanjona rijeke Tare i značaj ovog područja za očuvanje retkih vrsta ptica. - Beograd (rukopis).
- R e i s e r, O. und F ü h r e r, (1986): Materialien zu einer Ornithologie der Balkanhalbinsel IV. Montenegro. - Carl Gerold's Sohn, Wien.
- R u c n e r, D. i O b r a t i l, S. (1973): Prilog poznavanju avifaune planinskog područja Maglića, Volujka i Zelengore. - *Larus* 25: 61 - 93.
- T e r r a s s e, J., T e r r a s s e, M. (1961): Impressions ornithologiques en Yougoslavie (1959). - *L' Oiseau et la R. F. O.*, 31 (1 / 2): 52 - 69.
- T e r r a s s e, M., Touillard, B. (1967): Compte-rendu d' un voyage ornithologique en Yougoslavie (27. 6. 67 au 1. 8. 67) - rukopis.
- V a s i ć, V. (1977): Pregled faune ptica planinskog kompleksa Tara (Zapadna Srbija). - *Arh. biol. nauka* 29 (1 - 2): 69 - 81.
- V a s i ć, F. V. (1977a): Patka dupljara *Bucephala clangula clangula* (L.) nije više gnezdarica Durmitora. - *Larus*, 29 - 30: 355 - 357, Zagreb.
- V a s i ć, F. V. (1978): Grada za faunu ptica durmitorskih jezera. - *Biosistematika*, 4 (1): 193 - 202, Beograd.
- V a s i ć, F. V. (1984): Biogeografske karakteristike ptica vodenih staništa Balkanskog poluostrva. - Doktorski rad, Univerzitet u Beogradu, Prirodnomatemički fakultet.
- V a u r i e, Ch. (1959, 1965): The Birds of the Palearctic Fauna. - H. F. & G. Witherby, London.
- V i z i, O. i V a s i ć, V. (1980): Istorijat ornitoloških istraživanja Crne Gore sa bibliografijom. - Glas. Republičkog zavoda za zaštitu prirode - Prirodnjački muzej Titograd, 13, 1980, 33 - 55.
- V i z i, O. (1986): Fauna ptica Crne Gore: *Gaviiformes - Falconiformes*. - Republički zavod za zaštitu prirode, Titograd (rukopis).
- V o o u s, K. H. (1980): Lijst van Europese Broedvogels, inclusief Nederlandse Vogellijst. - *Limosa* 53: 91 - 104.

THE BIRDS OF MOUNTAIN DURMITOR AND THE TARA CANYON

Vojislav VASIĆ, Saša MARINKOVIĆ and Ondrej VIZI

Summary

The study of the aviofauna of Durmitor mountains started as early as at the end of the last century, but since the recent time has not been systematically performed. The three authors of this contribution studied the birds of Durmitor independently and with different aims, without a common plan. They decided to put together all available data in a form of review or annotated checklist with short comments on the biogeography and the vertical dynamics of the birds of Durmitor. Despite the considerably high number of recorded species of birds (163), which is higher than in any other list of birds for individual mountain areas of the Balkan peninsula (RUCNER and OBRATIL 1973, OBRATIL 1983, MATVEJEV 1983, GREGORI 1977, DONČEV 1961, VASIĆ 1976 etc.), this review should not represent a definitive study work on such an avifauna complex.

The classification and nomenclature of orders, families and subfamilies follows VOOUS (1980) as well as the species code numbers, with an exception of *Dendrocopos lilfordi* where MATVEJEV'S (1976) opinion was accepted. Besides, all scientific synonymy and serbocroatian, french and german names used in the papers on Durmitor were cited.

Among the total list of birds, the following are or were breeding in Durmitor: *Tachybaptus ruficollis*, *Podiceps nigricollis*, *Anas p. platyrhynchos*, *Aythya fuligula*, *Bucephala c. clangula* (extinct), *Pernis apivorus*, *Gyps fulvus* (extinct?), *Circaetus g. gallicus*, *Accipiter g. gentilis*, *A. n. nisus*, *B. buteo*, *Aquila ch. chrysaetos*, *Falco t. tinnunculus*, *F. s. subbuteo*, *F. p. peregrinus*, *Bonasa bonasia rupestris*, *Tetrao t. tetrax* (extinct), *T. u. urogalus*, *Alectoris g. graeca*, *Coturnix c. coturnix*, *Rallus a. aquaticus*, *C. crex*, *Gallinula ch. chloropus*, *Fulica a. atra*, *Charadrius dubius curonicus* (?), *Columba l. livia*, *C. o. oenas*, *C. p. palumbus*, *Streptopelia d. decaocto*, *S. t. turtur*, *Cuculus c. canorus*, *Otus s. scops*, *B. b. bubo*, *Athene n. noctua*, *Asio o. otus*, *Aegolius f. funereus*, *Caprimulgus europaeus meridionalis*, *Alcedo a. atthis*, *Coracias g. garrulus* (?), *Upupa e. epops*, *Jynx t. torquilla*, *Picus v. viridis*, *P. c. canus*, *Dryocopus m. martius*, *Dendrocopos major pinetorum*, *D. s. syriacus*, *D. m. medius*, *D. leucotos lilfordi*, *D. minor colchicus*, *Picoides tridactylus alpinus*, *Calandrella b. brachydactyla* (?), *Gallerida c. cristata*, *Lullula a. arborea*, *Alauda arvensis cantarella*, *Eremophila alpestris balcanica*, *Ptyonoprogne rupestris*, *Hirundo r. rustica*, *Delichon u. urbica*, *Anthus t. trivialis*, *A. s. spinoletta*, *Motacilla flava*, *M. c. cinerea*, *M. a. alba*, *Cinclus c. orientalis*, *T. t. troglodytes*, *Prunella m. modularis*, *P. collaris subalpina*, *Erithacus r. rubecula*, *Luscinia m. megarhynchos*, *Phoenicurus orchruros gibraltariensis*, *Ph. ph. phoenicurus*, *Saxicola rubetra*, *S. torquata rubicola*, *Oe. oenanthe*, *Monticola s. saxatilis*, *Turdus torquatus alpestris*, *T. m. merula*, *T. ph. philomelos*, *T. v. viscivorus*, *Acrocephalus arundinaceus*, *Sylvia n. nisoria*, *S. c. curruca*, *S. c. communis*, *S. b. borin*, *S. a. atricapilla*, *Phylloscopus s. sibilatrix* (?), *Ph. c. collybita*, *R. r. regulus*, *R. i. ignicapillus*, *Muscicapa s. striata*, *Ficedula p. parva* (?), *F. albicollis* (?), *Aegithalos c. caudatus*, *Parus p. palustris*, *P. l. lugubris*, *P. m. montanus*, *P. a. cristatus*, *P. ater derjugini*, *P. c. caeruleus*, *P. m. major*, *Sitta europaea caesia*, *S. n. neumayer*, *Tichodroma m. muraria*, *Certhia familiaris macrodactyla*, *C. b. brachydactyla*, *O. o. oriolus*, *Lanius c. collurio*, *L. m. minor*, *L. s. senator*, *Garrulus g. glandarius*, *P. p. pica*,

Nucifraga c. caryocatactes, *Pyrrhocorax g. graculus*, *P. p. docilis* (?), *Corvus monedula soemeringii*, *C. corone cornix*, *C. c. corax*, *Sturnus vulgaris*, *Passer domesticus*, *P. m. montanus*, *Montifringilla n. nivalis*, *Fringilla c. coelebs*, *S. serinus*, *Carduelis chloris aurantiiventris*, *C. spinus*, *C. c. balcanica*, *C. c. cannabina*, *Loxia c. curvirostris*, *Emberiza c. citrinella*, *E. c. cirulus*, *E. c. cia*, *E. h. hortulana*, *Miliaria c. calandra*. The rest of recorded birds belongs to the occasional or regular visitors and passengers during migration.

Most of the total list belongs to the widely distributed west palearctic races. Those are predominantly woodland migrants breeding in Durmitor area. Quite small number of birds (14) has very wide subspecies ranges of whole Palearctic region - and those are mostly birds of open or wetland habitats, as well as synantropic ones.

Specific biogeographical value have 14 subspecies of so called Oromediterranean origin, which are mostly mountain birds and, as a rule, are not typical migrants. Even more endemic but few, are subspecies connecting Alps and Balkan mountains represented by sedentary birds of glacial history, inhabiting dark coniferous forests or tree line. Among most endemic Balkan subspecies one could find a variety of habitat preferences, from alpine zone till warm rocks in the foothills.

Birds of Mediterranean origin are well represented. One group of typical migrants breeding mostly in semi-open habitats is widely distributed in parts of Africa and Asia. The second, more strictly European group, comprises mostly woodland sedentary birds.

There are also several migrant subspecies which connect Balkan peninsula with Eastern parts of Europe as well as wetland birds distributed in steppes of East Europe and West or Central Asia.

Among Central European subspecies, which are not at all numerous, there are variety of habitat demands and none typical migrant.

Boreal elements can be divided in two small groups - sedentary North European races and migrants from large boreal zone of whole Palearctic and even Holarctic.

One of more characteristic regularities in Durmitor avifauna represents the biome distribution of bird communities or so called ornitofaunistic groupations. After LAKUŠIĆ (1984) and MATVEJEV and PUNCER (1989) an essay of classification of bird communities of Durmitor is done following the most characteristic ecological frames:

1. BIRD COMMUNITIES OF OPEN HABITATS
 - 1.1. Bird communities of alpine pastures
 - 1.2. Bird communities of mountain pastures and meadows
 - 1.3. Bird communities of mountain wet and marshy meadows
 - 1.4. Bird communities of montane arid meadows
 - 1.5. Bird communities of valley meadows, gardens and fields
2. BIRD COMMUNITIES OF SEMIOPEN HABITATS
 - 2.1. Bird communities of alpine shrubs and tree line
 - 2.2. Bird communities of cleared mountain woodlands (parkland type)
3. BIRD COMMUNITIES OF WOODLAND HABITATS
 - 3.1. Bird communities of coniferous and mixed mountain dark forest
 - 3.2. Bird communities of mountain beech and hornbeam forests
 - 3.3. Bird communities of mountain clear pine woods
 - 3.4. Bird communities of canyon mixed woods
 - 3.5. Bird communities of foothill deciduous woods

4. BIRD COMMUNITIES OF HUMAN SETTLEMENTS

- 4.1. Bird communities of mountain settlements
- 4.2. Bird communities of montane settlements
- 4.3. Bird communities of valley settlements

5. BIRD COMMUNITIES OF ROCKY HABITATS

- 5.1. Bird communities of alpine and mountain rocky habitats
- 5.2. Bird communities of rocks and cliffs in canyons and stony areas in foothills
- 5.3. Bird communities of cleared woodland on the rocks
- 5.4. Bird communities of rocks in the middle of mountain meadows

6. BIRD COMMUNITIES OF WETLANDS

- 6.1. Bird communities of mountain lakes and streams
- 6.2. Bird communities of valley rivers

The vertical distribution of birds in Durmitor region show some anthropogenous properties. Due to very high situation of mountain settlements, several normally lowland and middle zone birds breed up to 1600 m above sea level. At least three species have on Durmitor the highest breeding point in Yugoslavia, Balkan peninsula or Europe.

Seasonal changes in vertical distribution are also remarkable. A number of mountain birds spend the winter in the mild climate in canyons, maybe in the same way as used to be happened during glacial past.

(Primljeno u redakciji 1.10.1989.)